

O P V S C V L A
A R C H Æ O L O G I C A

IZDAVAČ / PUBLISHER

ARHEOLOŠKI ZAVOD FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY, FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES, UNIVERSITY OF ZAGREB

IZDAVAČKI SAVJET / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Rajko BRATOŽ (Ljubljana), Andreas LIPPERT (Wien), Juraj PAVUK (Nitra),
Guido ROSADA (Padova), Elisabeth WALDE (Innsbruck), Nives MAJNARIĆ-PANDŽIĆ (Zagreb),
Tihomila TEŽAK-GREGL (Zagreb), Marin ZANINOVIĆ (Zagreb)

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNICI / EDITORS

Rajna ŠOŠIĆ KLINDŽIĆ & Domagoj TONČINIĆ

UREDNIŠTVO / EDITORIAL BOARD

Ina MILOGLAV, Domagoj TONČINIĆ, Rajna ŠOŠIĆ KLINDŽIĆ, Dino DEMICHELI, Iva KAIĆ
svi iz Zagreba / all from Zagreb

GRAFIČKO OBLIKOVANJE / GRAPHIC DESIGN

Miljenko GREGL

ADRESA IZDAVAČA / ADDRESS OF THE PUBLISHER

Arheološki zavod Filozofskog fakulteta
Department of Archaeology, Faculty of Humanities and Social Sciences
10000 ZAGREB – CROATIA
I. LUČIĆA 3 – P.O. BOX 171

RAČUNALNI PRIJELOM / COMPUTER LAYOUT

Ivanka COKOL for FF-press

PRIJEVOD NA ENGESKI / TRANSLATION TO ENGLISH

Assia BARIĆ, Ana ĐUKIĆ, Luka REP

GODIŠNJAK / ANNUAL

Izdavanje časopisa novčano podupire

ODSJEK ZA ARHEOLOGIJU FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Publishing of the journal financially supported by

DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY, FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES UNIVERSITY OF ZAGREB

Službena kratica ovoga časopisa je *Opusc.archaeol. (Zagreb)* / Official abbreviation of this journal's title is *Opusc.archaeol. (Zagreb)*

URL: www.ffzg.hr/arheo/opuscula

Dostupno na / Available at Ebsco Publishing (www.ebscohost.com)

Tiskano 2015. / Printed in 2015

O P V S C V L A

ARCHÆOLOGICA

2013/2014

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
FACULTY OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES,
UNIVERSITY OF ZAGREB

RADOVI ARHEOLOŠKOG ZAVODA
PAPERS OF THE DEPARTMENT
OF A R C H A E O L O G Y

SADRŽAJ CONTENTS

<i>Glavni i odgovorni urednici Editors Ivor JANKOVIĆ & Tena ŠOJER</i>	PROSLOV PROLOGUE _____ 9
<i>Filomena SIROVICA</i>	EVOLUCIJA GOVORA I JEZIKA THE EVOLUTION OF SPEECH AND LANGUAGE <i>Pregledni rad / Review paper</i> _____ 11
<i>Stišo FORENBAHER, Petra RAJIĆ ŠIKANJIĆ & Zrinka PREMUŽIĆ</i>	POD KOD BRUŠKE – ANALIZA NALAZIŠTA S OSVRTOM NA PROBLEMATIKU PRETPOVIJESNE SUHOZIDNE ARHITEKTURE POD NEAR BRUŠKA – SITE ANALYSIS WITH A VIEW ON PREHISTORIC DRYWALL ARCHITECTURE <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____ 49
<i>Ivana MILETIĆ ČAKŠIRAN</i>	PET GROBOVA S PALAGRUŽE FIVE BURIALS FROM PALAGRUŽA <i>Stručni rad / Professional paper</i> _____ 95
<i>Martina MATIJAŠKO</i>	KERAMIKA TANKIH STIJENKI S LOKALITETA SV. KVIRIN U SISKU THIN-WALLED POTTERY FROM THE SITE SV. KVIRIN IN SISAK <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____ 111
<i>Ivana ARTUKOVIĆ</i>	MARTIJANEC-GAMULICA. ANALIZA NALAZA PRIKUPLJENIH 1950. GODINE MARTIJANEC-GAMULICA - ANALYSIS OF FINDS FROM 1950 <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____ 161
<i>Anamarija KURILIĆ & Zrinka SERVENTI</i>	RIMSKODOBNE FIBULE IZ FUNDUSA MUZEJA BRODSKOG POSAVLJA ROMAN-ERA FIBULAE FROM THE COLLECTION OF THE BRODSKO POSAVLJE MUSEUM <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____ 189
<i>Ana MIŠKOVIĆ</i>	NATPIS GAJA KORNELIJA S ILOVIKA I CORNELII U LIBURNIJI THE INSCRIPTION OF GAIUS CORNELIUS FROM ILOVIK AND THE CORNELII IN LIBURNIA <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____ 219
	U POTRAZI ZA VEZAMA IZMEĐU SOLUNA I ZADRA U KASNOJ ANTICI EXPLORING THE TIES BETWEEN THESSALONIKI AND ZADAR IN LATE ANTIQUITY

	<i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	249
<i>Marinko TOMASOVIĆ</i>	KATEDRALA SV. TRIPUNA U KOTORU I BENEDIKTINSKA CRKVA SV. MIHOVILA NA PREVLACI KOD TIVTA – PRIMJEDBE UZ PORIJEKLO OBLIKA I DATIRANJE THE CATHEDRAL OF ST. TRYPHON IN KOTOR AND THE BENEDICTINE CHURCH OF ST. MICHAEL ON PREVLAKA NEAR TIVAT – COMMENTS ON THE DATE AND THE ORIGIN OF DESIGN	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i> _____	267
<i>Ana AZINOVIĆ BEBEK & Krešimir FILIPEC</i>	BREVARI IZ LOBORA I DRUGIH NOVOVJEKOVNIH GROBALJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE THE BREVERLS FROM LOBOR AND OTHER EARLY MODERN CEMETERIES IN NORTHWESTERN CROATIA	
	<i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	281
<i>Marija ŠIŠA-VIVEK & Krešimir FILIPEC</i>	KERAMIČKE LULE S LOKALITETA ZOLJANI - ČEMEŠAC I CLAY PIPES FROM THE SITE ZOLJANI - ČEMEŠAC I	
	<i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	301
<i>Tihomila TEŽAK-GREGL</i>	STOJANU DIMITRIJEVIĆU U SPOMEN IN HONOUR OF STOJAN DIMITRIJEVIĆ	
	<i>Uvodnik / Introduction</i> _____	335
<i>Ivor KARAVANIĆ</i>	STOJAN DIMITRIJEVIĆ – ISTRAŽIVANJA I NASTAVA PALEOLITIKA U HRVATSKOJ STOJAN DIMITRIJEVIĆ – RESEARCH AND TEACHING PALEOLITHIC IN CROATIA	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i> _____	343
<i>Kornelija MINICHREITER</i>	PROF. DR. STOJAN DIMITRIJEVIĆ – UTEMELJITELJ KRONOLOŠKE PODJELE STARČEVAČKE KULTURE ZA SJEVERNU REGIJU PROF. DR. STOJAN DIMITRIJEVIĆ THE – FOUNDER OF THE CHRONOLOGY OF THE STARČEVO CULTURE IN THE NORTHERN REGION	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i> _____	349
<i>Bine KRAMBERGER</i>	EVALUATION OF DIMITRIJEVIĆ'S DEFINITION OF THE SOPOT CULTURE IN THE LIGHT OF RADIOCARBON DATES	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i> _____	359
<i>Maja KRZNARIĆ-ŠKRIVANKO</i>	REZULTATI DIMITRIJEVIĆEVIH ISTRAŽIVANJA SOPOTA U SVJETLU NOVIH ISTRAŽIVANJA THE RESULTS OF DIMITRIJEVIĆ'S EXCAVATIONS	

	AT SOPOT IN LIGHT OF RECENT RESEARCH	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i> _____	371
<i>Lana OKROŠA ROŽIĆ</i>	BREZOVLJANI	
	BREZOVLJANI	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i> _____	397
<i>Marcel BURIĆ</i>	KOMADIĆI I FRAGMENTI: BAPSKA NAKON	
	STOJANA DIMITRIJEVIĆA	
	PIECES AND FRAGMENTS: BAPSKA AFTER	
	STOJAN DIMITRIJEVIĆ	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i> _____	407
<i>Zorko MARKOVIĆ</i>	STOJAN DIMITRIJEVIĆ I ISTRAŽIVANJA ENEOLITIKA	
	U SJEVERNOJ HRVATSKOJ	
	STOJAN DIMITRIJEVIĆ AND STUDIES ON THE COPPER	
	AGE OF NORTHERN CROATIA	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i> _____	419

PROSLOV

S velikim zadovoljstvom i u ime cijelog uredništva predstavljamo dvobroj 37/38 časopisa Opuscula Archaeologica koji je utemeljen 1956. godine, te s više ili manje poteškoća izlazi više od pet desetljeća. Usprkos trenutnim financijskim poteškoćama pred nama je časopis koji i ovoga puta, i to sa 19 članaka od 25 autora, na preko četiri stotine stranica, objavljuje znanstvene, pregledne i stručne tekstove visoke kvalitete.

No, ovaj dvobroj časopisa Opuscula archaeologica se razlikuje od prethodnih izdanja jer se sastoji od dva tematska poglavlja. U prvom poglavlju je jedanaest radova koji su, u skladu s tradicijom našeg časopisa, posvećeni različitim arheološkim problemima koji će kako znanstvenicima, tako i drugima, dati mogućnost dobivanja uvida, ne samo u nepoznatu arheološku građu, nego i mogućnost upoznavanja s najnovijim razmišljanjima o određenim problemima kao i njihovim mogućim rješenjima. Drugi dio broja 37/38 časopisa Opuscula archaeologica nas posebno raduje jer se sastoji od osam radova posvećenih 30-godišnjici smrti uglednog hrvatskog profesora prapovijesne arheologije Stojana Dimitrijevića. Radovi su prezentirani na skupu posvećenom Stojanu Dimitrijeviću na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 13.12.2011.

Napor koji je uredništvo časopisa uložilo u izlazak ovoga broja nije nas obeshrabrio nego potaknuo da i dalje činimo sve potrebno da bi autori i dalje imali priliku objavljivati članke za koje smatraju da doprinose arheološkoj znanosti. Za kvalitetu objavljenih priloga brinuo se cijeli tim recenzenata, čije je mišljenje i omogućilo da svaki prilog ima onu kvalitetu kakvu naš časopis i zaslužuje. Stoga na kraju svim autorima i suradnicima najsrdačnije zahvaljujemo na priložima tiskanim u ovome broju časopisa Opuscula archaeologica.

Glavni i odgovorni urednici

PROLOGUE

We are proud to present a double volume 37/38 of Opuscula archaeologica on behalf of the Editorial board. Since its first volume in 1956, journal Opuscula archaeologica has been publishing scientific articles in the field of archaeology and other historical disciplines. Despite current financial challenges we were able to publish 19 articles by 25 authors on more than 400 pages containing high quality original scientific articles and professional papers.

The structure of this double volume differs from previous ones because it is divided into two sections. The first section consisting of 11 articles that are, in the tradition of this journal, facing specific archaeological issues. We hope that these articles will provide information to readers on new, unpublished material and current debates. The second section contains 8 papers dedicated to the 30th anniversary of death of Professor Stojan Dimitrijević, a distinguished professor of Prehistoric Archaeology at the University of Zagreb. These papers were originally presented at the conference organized by the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb on December 13th 2011.

Various challenges presented to us during the preparation of this volume were not discouraging, but, on the contrary, gave us the additional motivation to secure the future of this journal as a platform for publication of quality scientific and professional papers by fellow scholars. Extensive team of domestic and international reviewers is the quality assurance of the published articles, and the journal as a whole.

We would like to express our gratitude to all contributors whose articles are published in this double volume.

Editors

Anamarija KURILIĆ & Zrinka SERVENTI

NATPIS GAJA KORNELIJA S ILOVIKA I CORNELII U LIBURNIJI

THE INSCRIPTION OF GAIUS CORNELIUS FROM ILOVIK AND THE CORNELII IN LIBURNIA

doi: 10.17234/OA.37.7

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

UDK / UDC: 902.2(497.5 Sićadrija)(210.7 Ilovik)

930.27(497.5 Ilovik)"652"

904:726.54](497.5 Ilovik)"652"

Primljeno/Received: 30.11.2012.

Prihvaćeno/Accepted: 25.04.2013.

Anamarija Kurilić

Sveučilište u Zadru

Filozofski fakultet, Odjel za povijest

Obala kralja Petra Krešimira IV., 2

HR-23000 Zadar

akurilic2011@gmail.com

Zrinka Serventi

Sveučilište u Zadru

Filozofski fakultet, Odjel za povijest

Obala kralja Petra Krešimira IV., 2

HR-23000 Zadar

z.serventi@gmail.com

Tijekom arheoloških istraživanja na nalazištu Sićadrija na otoku Iloviku pronađena su dva ulomka nadgrobno spomenika iskorištena kao običan građevinski materijal prilikom izgradnje ranokršćanske crkve. U tekstu koji je bilo moguće rekonstruirati s tih ulomaka nalazi se spomen pripadnika porodice Kornelija. U ovom članku se raspravlja o značenju tog nalaza kao i o ulozi ove porodice na istočnoj obali Jadrana, a osobito o njihovom utjecaju na području Liburnije. Prikazani su najvažniji članovi porodice Kornelija koji su kroz duga stoljeća oblikovali povijesnu zbilju na području današnje Istre, Kvarnera i Dalmacije, ali je i uočena važnost ovog natpisa koji, kroz spomen Gaja Kornelija, visokog gradskog dužnosnika kolonije Akvileje, ističe značenje otoka Ilovika i Sv. Petra na istočnojadranskom plovnom pravcu i ukazuje na povezanost kvarnerskog područja s ovim važnim rimskim gradom.

Ključne riječi: Cornelii, rimska Liburnija, Aquileia, latinska epigrafija, Ilovik, ranokršćanska crkva Sv. Andrije, otok Sv. Petar

During archaeological research at the site Sićadrija on the island of Ilovik two fragments of a tombstone have been found, used as ordinary building material for the construction of the early Christian church. It has been possible to reconstruct the inscription on the tombstone from these fragments, and it mentions a member of the Cornelius family. This article discusses the significance of the find, including the role of the family on the east coast of the Adriatic, and in particular their influence in the Liburnian area. The most important members of the Cornelius family, who helped shape the historical reality of the current territories of Istria, Kvarner and Dalmatia throughout the course of many centuries, are presented here. The importance of this inscription is also discussed, which, by mentioning Gaius Cornelius, a high city official of the colony of Aquileia, stresses the significance of the islands Ilovik and St. Peter on the eastern Adriatic maritime route, and indicates a relationship of the Kvarner region with this important Roman town.

Key words: the Cornelii, Roman Liburnia, Aquileia, Latin epigraphy, Ilovik, the early Christian church of St. Andrew, the island of St. Peter

UVOD

Tijekom arheoloških istraživanja provedenih 2009. godine na lokalitetu Sićadrija na otoku Iloviku,¹ izvan danas naseljenog dijela otoka, otkriveni su ostaci jednobrodne i jednoapsidalne starokršćanske crkve (Sl. 1). Lokalitet se nalazi na rubu strmog obronka, na kraju turističke šetnice i u blizini uvale koja je poprilično nepogodna za sidrenje i vezivanje. Crkva, koja je bila, kako to već indicira sam toponim, posvećena Sv. Andriji (Fučić 1995: 194; usp. Magaš *et al.* 2005: 27), duga je 13 m i široka oko 7,5 m, orijentirana je sjeveroistok – jugozapad i pročeljem je okrenuta prema unutrašnjosti otoka. Imala je i bočna vrata u sjevernom zidu koja su vjerojatno vodila u pomoćnu prostoriju, što potvrđuje i zid koji se prema sjeverozapadu nastavlja u razini ramena apside. Veći dio apside ukopan je u vapnenačku stijenu (Starac 2011: 433).

Slika 1. Ilovik - Sićadrija. Starokršćanska crkva nakon čišćenja i pogled na kanal koji razdvaja o. Ilovik i sv. Petar (snimio: autor, 2009.)
Figure 1. Ilovik - Sićadrija. Early Christian church after clearing, and the view of the canal which separates islands Ilovik and St. Peter (photographed by the author, 2009).

Prije početka radova, od crkve su bili vidljivi samo ostaci apside uz šetnicu, dok je ostatak bio većim dijelom zatrpan kamenjem koje je lokalno stanovništvo godinama nabacivalo u unutarnji prostor

¹ Istraživanja je vodio Ranko Starac, kustos Pomorskog i povijesnog muzeja u Rijeci. U njima je kao suvoditeljica istraživanja sudjelovala i koautorica ovog rada (Z. Serventi). Ovom prilikom zahvaljujemo R. Starcu na dopuštenju da se objave ovi podaci.

INTRODUCTION

During the archaeological research conducted in 2009 at the site Sićadrija on the island of Ilovik,¹ outside the presently inhabited part of the island, the remains of an early Christian church with one nave and one apse were found (Fig. 1). The site lies on the edge of a steep slope, at the end of the tourist promenade and near the cove that is quite unsuitable for anchoring and boat tying.

The church, which as its toponym indicates, was dedicated to St. Andrew (Fučić 1995: 194; cf. Magaš *et al.* 2005: 27), is 13 m long and 7.5 m wide, orientated northwest - southeast, its facade facing the island interior. It had a side door in the north wall which probably led to an adjacent room, as evidenced by the wall that continues northwest at the shoulder level of the apse. Most of the apse was dug into the limestone rock (Starac 2011: 433).

Before the start of the excavation, only the remains of the apse next to the promenade were visible, the rest was buried underneath the rubble that the local

¹ The excavation was led by Ranko Starac, the curator of the Maritime and History Museum in Rijeka. One of the authors (Z. Serventi) of this paper worked as a co-leader on the excavation. We use this opportunity to thank R. Starac for allowing us to publish the data.

crkve kako bi se račistilo okolno zemljište za uzgoj maslina. Istraživanja terena su tekla iznimno efikasno, osobito zahvaljujući velikom entuzijazmu dobrovoljaca,² pretežito stanovnika Ilovika, koji su svesrdno prionuli napornom poslu raščišćavanja terena. Stratigrafija unutar crkve ukazala je na tragove uništavanja; velik sloj paljevine kao i mnoštvo tegula i imbreksa indiciraju naglu destrukciju i spaljivanje krovšta građevine. Crkva je, osim toga, u kasnijim razdobljima služila kao sklonište (vjerojatno lokalnim pastirima) što potvrđuju i tragovi zasebnih vatrišta u podnici. Nažalost, većina sitnog materijala i crkvenog namještaja je odnesena, pokradena ili zagubljena tijekom vremena. U gradnji crkve korišteni su antički spoliji: uz pročelni zid pronađen je ulomak kvalitetnijeg kamena koji je bio obrađen s obje strane (na jednoj je bilo vidljivo lučno rubno zadebljanje kao i tragovi obrade zubacom, a na drugoj, nasuprotnoj, grubo je uklesan profilirani pravocrtni ukras; Sl. 2), a u konstrukciju luka bila su uzidana dva ulomka donjeg dijela rimskog nadgrobnog natpisa (Sl. 3) kojima ćemo se detaljnije posvetiti u ovome radu (javnost je s ovim spomenikom već bila elementarno upoznata u Ser-

residents had thrown in to clear up the surrounding area for the cultivation of olive trees. The excavation process ran smoothly, particularly thanks to the great enthusiasm of the volunteers,² mostly Ilovik residents, who wholeheartedly set about the hard work of clearing up the site. The stratigraphy inside the church pointed to traces of destruction; a large layer of incinerated material and a multitude of tegulae and imbrices indicate the sudden destruction and burning of the roof of the building. The church functioned as a shelter in later periods (most likely for local shepherds) which is confirmed by traces of individual hearths on the floor. Unfortunately, the majority of the portable finds and church furniture were carried off, stolen or lost during the ages. Ancient spolia were used in the construction of the church: a high-quality stone fragment worked on both sides was found along the facade wall (one side had a visibly thickened arc edge and traces of harrow working, and the opposite side contained a crudely carved molded rectilinear decoration; Fig. 2), and two fragments of the lower part of a Roman tombstone were built into the arch structure (Fig. 3) which will be further discussed in this paper (this

Slika 2. Ilovik - Sičadrija. Rimski spolij pronađen ispred pročelja crkve (snimio: autor, 2009.)

Figure 2. Ilovik - Sičadrija. Roman spolium found in front of the church facade (photographed by the author, 2009).

² U istraživanju su sudjelovali mještani i gosti Ilovika, sezonski radnici kao i skupina pripadnika Hrvatske vojske iz Malog Lošinja.

² Locals and guests of Ilovik participated in the excavation, as well as seasonal workers and a group of Croatian Army members from Mali Lošinj.

venti 2012: 409-410, Sl. 7-8). S obzirom na to da su sva tri ulomka slične kvalitete kamena, možda je i onaj prvi, anepigrafski, bio također dio (istog ili drugog?) nadgrobnog natpisa koji je mogao biti ugrađen u pročelje crkve.

monument has already been briefly presented to the public in Serventi 2012: 409-410, Fig. 7-8). Given that all three fragments are made of similar quality stone, perhaps the first anepigraphic one was also part of the (same or some other one?) tombstone

Slika 3. Ilovik - Sićadrija. Lijevi ulomak nadgrobnog natpisa in situ (snimio: autor, 2009.)

Figure 3. Ilovik - Sićadrija. Left fragment of the tombstone in situ (photographed by the author, 2009).

Osim ovih nalaza ponovne upotrebe antičkog materijala, zamijećeni su ostaci barem još jednoga; naime, u stubi koja je odvajala povišeni apsidalni prostor od lađe crkve uočen je otisak dentikula u žbuci koji bi indicirao sekundarnu upotrebu ranoantičkih konstrukcijskih elemenata (korniža?) prilikom izgradnje ove građevine (Starac 2011: 433).

NADGROBNI NATPIS GAJA KORNELIJA S ILOVIKA

Iznad sloja gara na razmeđi prostora apside i broda crkve uočen je urušeni luk u čijem su sastavu pronađena dva ulomka jednog antičkog nadgrobnog spomenika koji je u vrijeme izgradnje crkve (ako ne još i ranije) bio prelomljen u više ulomaka (v. Sl. 3). Oba ovdje pronađena ulomka su još dodatno otklesana i stanjena kako bi bolje pristajala u konstrukciju luka kao ojačanje i potpora. Ipak, unatoč tomu, još uvijek dobro priliježu jedan uz drugoga, a iz njihova teksta

that could have been built into the church facade.

Aside from this finding of the reuse of ancient material, the remains of at least another one were observed, namely in the stair which separated the elevated apse area from the nave, an imprint of a *denticulus* in mortar was found, which would indicate the secondary use of early classical building elements (cornice?) during the construction of the building (Starac 2011: 433).

THE TOMBSTONE OF GAIUS CORNELIUS FROM ILOVIK

Above the layer of lampblack on the boundary between the apse and the nave, a collapsed arch was detected, the structure of which contained two fragments of one Roman tombstone which had been broken into several fragments during the time the church was built (if not earlier) (see Fig. 3). Both fragments were additionally chiseled off and

razvidno je da su pripadali donjem, završnom dijelu natpisa (Sl. 4-5).

Uklesani tekst prvog ulomka (Sl. 3), pronađenog uz zid apside, bio je odmah nakon otkrivanja dobro vidljiv, uključujući i interpunkcijske znakove između abrevijacija, a na jednoj strani ulomka uočeno je i rubno zadržavanje, koje je vrlo vjerojatno granica natpisnog polja. Drugi, desni ulomak, jače je oštećen, teže čitljiv i djelomično još pokriven žbukom, a pronađen je postavljen "na nož" u urušenom dijelu trijumfalnog luka zajedno s pločastim kamenjem lošije kvalitete. Kvaliteta kamena ovog spomenika se vrlo očito razlikovala od okolnog poroznog vapnenca, što bi značilo da se ili blok neobrađenog kamena dopremio iz nekog obližnjeg kamenoloma ili se, vjerojatnije, već unaprijed pripremljen spomenik dostavio iz klesarske radionice.

Najveća visina lijevog ulomka je 40 cm, širina 26 cm, a debljina 9 (na gornjem dijelu), odnosno 17 cm (na donjem dijelu). Dimenzije desnog ulomka su podjednake: najveća visina mu je 40 cm, a širina 21 cm, dok je na gornjem dijelu debeo 10 cm, a na donjem dijelu 19 cm.

Od spomenika je sačuvan samo donji dio natpisa; odlomljen je sa svih strana osim s lijeve, gdje mu je sačuvana i bočna strana, no, i ta je strana, iako se ondje vidi rub natpisnog polja, otklesana tako da nije ostao originalni antički rub. Preklesavanjem ulomaka za potrebe uzidavanja u crkvu jače su oštećena ili posve odlomljena slova iz sredine svih sačuvanih redaka. Natpis je bio uklesan u jednostavnom udubljenom natpisnom polju. Sačuvana su četiri donja retka teksta, o čemu nedvosmisleno svjedoči veća neispisana praznina ispod njih u natpisnom polju. Možemo samo spekulirati o eventualnom tekstu i/ili strukturnim i dekorativnim elementima koji su se možda mogli nalaziti u sada izgubljenom gornjem dijelu spomenika.

Tekst je klesan izduženom prilično kvalitetnom kapitalom (*scriptura capitalis quadrata*), a slova, ujednačenih visina u zadnja tri retka, ali zamjetno veća u prvome (56 mm u 1. r. i 46 mm u 2.-4. r.), jasno su čitljiva, osim na mjestima jačih oštećenja. Između riječi te sigli i skraćunica - svugdje gdje spomenik nije odlomljen - zapažaju se duboko i kvalitetno uklesani trokutasti znaci interpunkcije. U prvom se retku, međutim, nakon sigle prenomena C nalazi lijepo uklesana *hedera distinguens* (v. Sl. 5). O promišljenoj ordinaciji teksta svjedoče i njegova centriranost u odnosu na zamišljenu okomitu os te očuvanje cjelovitosti riječi koje su uklesane u samo jednom retku, odnosno, ne prelaze iz jednog retka u drugi, što su obilježja natpisa iz ranijeg carskog doba. Upotreba ligatura je rijetka (NE u 2. r., a možda i LE u izgubljenom sredini 3. r.), što bi također

thinned in order to fit the structure of the arch as reinforcement and support. Nonetheless, they still fit well side by side, and the inscription on them indicates they were part of the lower half of the tombstone (Figs. 4-5).

The engraved text on the first fragment (Fig. 3), found next to the apse wall, was immediately visible, including the punctuation marks between the abbreviations, and one side of the fragment shows marginal thickening, most likely the boundary of the inscription field. The second fragment, the right one, was more damaged, partially covered in mortar and harder to read. It was found vertically inserted within the collapsed part of the triumphal arch, together with the stone slabs of lower quality. The stone quality of this tombstone is very different from the surrounding porous limestone, which would mean that either a block of unworked stone was transported here from a neighboring quarry, or, more likely, that a previously prepared stone slab was delivered from a stonemason's workshop.

The maximum height of the left fragment is 40 cm, the width 26 cm, the thickness 9 (on the upper part) or 17 cm (on the lower part). The dimensions of the right fragment are similar: the maximum height is 40 cm, the width 21 cm, while it is 10 cm thick at the top, and 19 cm in the lower section.

Only the lower part of the inscription remains, which was broken off on all sides except on the left where the lateral side remains, even though it too is chiseled off, thus the original ancient outline has not been preserved, but the edge of the inscription field can be traced. The chiseling of the fragments in order to insert them into the church construction resulted in profound damage of the letters to the extent they were completely chipped off in the middle section. The inscription was incised in a simple concave inscription field. The four lower text lines have been preserved, as evidenced by a large blank gap beneath them in the inscription field. We can only speculate on the possible text and/or structural and decorative elements which could have existed in the now lost upper part of the tombstone.

The text was incised in elongated Roman square capitals of good quality (*scriptura capitalis quadrata*), with the letters, of equal height in the last three lines but noticeably larger in the first line (56 mm in the 1st line and 46 mm in the 2nd-4th lines), clearly visible, except in damaged areas. Between the words, sigla and abbreviations - anywhere where the monument is not damaged - deep and well engraved triangular punctuation marks can be seen. In the first line however, a finely carved *hedera distinguens* (see Fig. 5) can be found after the sigla C of the praenomen. Both vertical symmetry and the

ukazivalo na isto vrijeme nastanka (usp. Matijević & Kurilić 2011: 146).

Tekst spojenih ulomaka glasi:

[—————]

C . CO[.]NELIO

H . [.] F

AQVI[...]AE

AED [....]VIR

[—————]/C(aio)Co[r]nelio/h(oc)[m(onumentum)]
f(ecit) / Aquil[lei]ae / aed(ili) [IIII] vir(o)

Prijevod: [—————] / Gaju Korneliju / ovaj je spomenik postavio, edilu i kvatuorviru Akvileje.

U prvom sačuvanom retku uklesano je u dativu ime osobe kojoj je spomenik bio napravljen: *C(aio) Co[r]nelio*. On je bio, kako se može zaključiti iz zadnja dva retka, visoki gradski magistrat u Akvileji.

Njegovo je imenovanje vrlo reducirano - samo na prenamen i nomen, bez i jednog drugog imenskog elementa, što je prilično neuobičajeno, osobito kod osoba takvog statusa. Naime, pripadnici municipalne elite najčešće su svoje imenovanje iskazivali potpunim imenskim obrascima svoga doba, što podrazumijeva makar još i filijaciju, a od sredine 1. st. po Kr. i kognomen (usp. Kurilić 2008: 161-162), i to se jasno zapaža kako na natpisima Akvileje,³ tako i antičke Liburnije (Kurilić 1999: 148, 157). Obično imenski obrasci mogu pomoći u determiniranju vremena nastanka, ali, zbog sažetosti imenovanja i svojevrsnih kontradiktornosti, ono ovdje nije od osobite pomoći. Naime, s jedne strane, nedostatak kognomena i isticanje prenomena ukazivali bi na ranije vrijeme nastanka (ono prvo do sredine 1. st. po Kr., a drugo do oko druge polovice 2. st. po Kr.; v. Matijević & Kurilić 2011: 138, 146), no, s druge strane, s time nije u skladu izostavljanje filijacije i neki drugi, ne-antroponimijski faktori, koji, kako će se vidjeti malo niže, više govore u prilog 2. st. po Kr. (u Liburniji, npr., tek od 2. st. imenski obrazac i kod pripadnika istaknutijih društvenih slojeva počinje redovito izostavljati filijaciju; v. Kurilić 2008: 162; nisu nam poznate slične studije za Akvileju, ali jamačno nisu mnogo odstupale od situacije u Liburniji).

preservation of the integrity of the words carved in a single line, i.e. they do not cross over from one line into the next, which is a characteristic feature of the early Imperial inscriptions, testify to a thoughtful text ordinatio. The use of ligatures is rare (NE in the 2nd line, possibly LE in the missing middle of the 3rd line), which also points to the same date of its creation (cf. Matijević & Kurilić 2011: 146).

The text on the reconnected fragments reads as follows:

[—————]

C . CO[.]NELIO

H . [.] F

AQVI[...]AE

AED [....]VIR

[—————]/C(aio)Co[r]nelio/h(oc)[m(onumentum)]
f(ecit) / Aquil[lei]ae / aed(ili) [IIII] vir(o)

Translation: [—————] / To Gaius Cornelius / this monument was set up, to the aedile and quattuorvir of Aquileia.

The first preserved line has the incised dative case of the name of the person for whom the monument was made: *C(aio) Co[r]nelio*. He was, as can be concluded from the last two lines, a highly positioned city magistrate of Aquileia.

His nomenclature was reduced to the praenomen and nomen, without any other nominal element, which is quite unusual, especially for a person of his status. Namely, the members of the municipal elite were most frequently named with full naming formulas, which implies at least the filiation, and from the mid-1st century AD onward the cognomen as well (cf. Kurilić 2008: 161-162), all of which is clearly seen on both the inscriptions of Aquileia³ and ancient Liburnia (Kurilić 1999: 148, 157). Usually the naming formulas can help determine the date of creation, but due to its abbreviated form and certain contradictory elements, here it is not of much help. Namely, on the one hand, the lack of cognomen and the presence of praenomen point to an early date (the former up until the mid-1st century BC, the latter to around the second half of the 2nd century AD.; see Matijević & Kurilić 2011: 138, 146), but on the other hand, omission of filiation and some

³ Čak i samo brzinski pregled natpisa u *on-line* epigrafskoj bazi *EDCS* i u *IEAquil* pokazuje da su na nadmoćnoj većini natpisa gradskih dužnosnika (s izuzetkom sevira) oni imenovani prenamenom, nomenom i filijacijom (u ranijim razdobljima) i kognomenom (1.-2. st.), a ponekad i tribusom, dok su na mnogo manjem broju spomenika oni imenovani bez filijacije, već samo prenamenom, nomenom i kognomenom. Odnos natpisa je 20 : 5; drugim riječima, četiri puta više magistrata svoje je imenovanje iskazalo potpunijim imenskim obrascem.

³ Even a quick check of the online epigraphic databases *EDCS* and *IEAquil* shows that on the vast majority of inscriptions mentioning city officials (with the exception of the seviri) these were named with praenomen, nomen and filiation (in earlier periods) and with cognomen (1st-2nd cent.), sometimes even with tribus, while only on minority their naming formulas lack filiation and have only praenomen, nomen and cognomen. The ratio of these is 20 : 5; in other words, four times as many magistrates used the full nomenclature pattern when stating their names.

Možda bi se izostanak tih bitnih imenskih elemenata u imenovanju G. Kornelija mogao protumačiti time da se su se oni mogli iščitati iz nekog imenovanja koje se nalazilo u gornjem dijelu natpisa, odnosno, da su gore bili imenovani njegov otac ili možda brat.

U drugom retku sačuvana su samo dva slova, tj. dvije sigle, H i F, dok u sredini nedostaje nešto teksta (najvjerojatnije još jedna sigla). S obzirom na kontekst i prostor na raspolaganju, opredijelile smo se radije za *hoc monumentum fecit*, iako bi restitucija tog retka teoretski mogla glasiti i drugačije, npr. *h(oc) [t(itulum)] f(ecit)*, pa čak i *h(eres) [t(itulum) vel m(unumentum)] f(ecit)*. Naime, uzevši u obzir činjenicu da se u lakuni u sredini 3. r. trebaju nalaziti tri slova (LEI), a da se u 4. r. mora ostaviti mjesta za IIII (o čemu će kasnije biti više riječi),⁴ izglednije je da se u lakuni u 2. r. moglo komotno nalaziti i široko slovo M, a ne samo uže T. K tomu, na natpisima se razmjerno češće javlja fraza *hoc monumentum fecit* (13 potvrda prema evidenciji u *EDCS*, a 3 u *EDH*) nego *hoc titulum fecit* (samo 1 potvrda prema u *EDCS*, a niti jedna u *EDH*), što također više upućuje na to da se u lakuni u 2. retku nalazila sigla M.

U trećem i četvrtkom retku tekst se opet vraća na G. Kornelija, navodeći ime grada Akvileje (3. r.) u kojem je obnašao svoje službe navedene u 4. retku i iz kojega je najvjerojatnije potjecao. Donekle je neobičan odabir ordinatora da između imena G. Kornelija i njegovih službi umetne neki drugi dio teksta koji se, striktno gledano, ne veže uz njega nego uz osobu (ili eventualno više osoba) koja je postavila spomenik, ali to nimalo ne umanjuje razumijevanje teksta.

Natpis je najvjerojatnije nadgrobnog karaktera,⁵ a možda je pripadao steli ili titulu za uzidavanje. Po epigrafskim karakteristikama i paleografiji natpis bi spadao u 1. ili radije u 2. stoljeće po Kristu.

Prema tomu, radilo bi se o nadgrobnom spomeniku (*monumentum*) koji je u ranijem carskom dobu napravljen za Gaja Kornelija (*C. Cornelius*), visokog gradskog dužnosnika Akvileje (*aedilis* i *quattuorvir*). Ostaje nepoznatim tko je učinio ili dao učiniti taj spomenik i realno je pretpostaviti da se ime te

other non-anthroponymical elements point rather to the 2nd century AD, as will be discussed later on (in Liburnia, for example, filiation started to be omitted from the naming formula, even in the case of prominent social classes, from the 2nd century onwards, see Kurilić 2008: 162; similar studies for Aquileia are not known to us, but they surely did not deviate much from the situation in Liburnia).

The lack of these important nominal elements in the appellation of G. Cornelius can perhaps be interpreted as being evident of another name located in the upper part of the inscription, i.e. that his father or perhaps brother were named in the upper part.

The second line contains only two letters, two *siglae*, H and F, while the middle lacks a portion of the text (another sigla most likely). Given the context and available space, we have opted for *hoc monumentum fecit*, even though theoretically, this line could also be interpreted as *h(oc) [t(itulum)] f(ecit)*, and even, *h(eres) [t(itulum) vel m(unumentum)] f(ecit)*. Taking into account that the lacuna in the middle of the 3rd line should hold three letters (LEI), and that the 4th line needs space for IIII (which will be discussed later),⁴ it seems more likely that the lacuna in the 2nd line could freely contain a wide letter M, not just a narrow T. Moreover, the phrase *hoc monumentum fecit* (13 confirmed finds in the database *EDCS*, and 3 in *EDH*) appears more often on inscriptions than the *hoc titulum fecit* phrase (only 1 confirmed find in *EDCS*, and none in *EDH*), which also indicates that the 2nd line lacuna contained the sigla M.

The text returns to G. Cornelius in the third and fourth lines, stating the name of the city Aquileia (3rd line) where he performed his services mentioned in the 4th line, and where he was most likely from. It was unusual of the ordinator to insert a portion of the text between G. Cornelius and his services, which is not, strictly speaking, associated with him but with the person (or persons) who set up the monument, however, this does not detract from the comprehension of the text.

The inscription was most likely a tombstone,⁵ and it may have belonged to a stela or a titulus intended to

⁴ Gaj Kornelije s Ilovika teoretski je mogao biti i duumvir, ali bi se onda natpis morao datirati prije 90. g. pr. Krista (v. niže), što, međutim, nije u skladu s drugim pokazateljima, prije svega epigrafsko-paleografskim, ali i povijesno-kulturnim. Najraniji latinski natpis na ovom području, onaj o gradnji bedema grada Krka, datira se tek desetljećima kasnije, oko sredine 1. st. pr. Kr. (*CIL* 3, 13295; Faber 1987: 115; Medini 1969: 49; Margetić 1987: 171 i d.), ali je paleografski i frazeološki drugačiji od ovoga s Ilovika te se ne mogu stavljati u isti vremenski kontekst.

⁵ Nadgrobni su karaktera svi natpisi u evidencijama kako *EDCS* tako i *EDH*, a na kojima se nalazi bilo fraza *hoc monumentum fecit* bilo *hoc titulum fecit*, a isto bi se zaključilo i podrobnim praživanjem i drugih epigrafskih zbirki.

⁴ Gaius Cornelius from Ilovik could have theoretically been a duumvir, but then the inscription would have to be dated before 90 BC (see below), which is not consistent with other indicators, primarily the epigraphic-palaeographic ones and the historical and cultural ones. The earliest Latin inscription found in this area, on the building of the rampart of Krk, dates to the mid-1st century BC, decades later (*CIL* 3, 13295; Faber 1987: 115; Medini 1969: 49; Margetić 1987: 171 ff.), but it is palaeographically and phraseologically different than the one from Ilovik, and cannot be placed in the same time frame.

⁵ All inscriptions in *EDCS* and *EDH* which contain the phrases *hoc monumentum fecit* or *hoc titulum fecit* are tombstones, and the same conclusion would be reached when exploring other epigraphic corpuses.

osobe (ili više njih) nalazilo u odlomljenom gornjem dijelu.

U svjetlu ovoga epigrafskoga nalaza, postavlja se pitanje tko je bio spomenuti Gaj Kornelije, što je radio na Iloviku i kakvu su zapravo ulogu igrali Korneliji na području istočne obale Jadrana, a osobito na području antičke Liburnije?

Slika 4. Ilovik - Sićadrija. Spojeni ulomci nadgrobnog natpisa (snimio: autor, 2009.)

Figure 4. Ilovik - Sićadrija. The connected fragments of the tombstone (photographed by the author, 2009).

KORNELIJI NA ISTOČNOM JADRANU

Korneliji su zasigurno bili jedan od najvećih i najstarijih rodova rimske države i jedno od najstarijih rimskih patricijskih imena koje je i dalo ime tribusu *Cornelia*. Osim toga, ni jedno drugo gentilno ime ne javlja se tako često u fastima magistrata; štoviše, svaki četvrti poznati *princeps senatus* i *pontifex maximus* nosi to ime, a mnogi smatraju da je *gens Cornelia* jedna od najpoznatijih u rimskoj povijesti. Vrlo se često spominju u rimskim izvorima (usp. *RE*, IV, 1, *passim s. v. Cornelius*), jer su mnogi bili sposobni trgovci kao i politički moćni manipulatori te je nemali broj njih sudjelovao u važnim povijesnim događajima tijekom niza godina; stoga ne treba čuditi da i samo ime Kornelijâ doziva u sjećanje i središnje povijesne događaje koji su se odvijali na području istočne jadranske obale. Među takvim znamenitijim Kornelijima svakako se može spomenuti konzul Kornelije koji je uz konzula Minucija

be buit-in. Based on the epigraphic characteristics and palaeography the inscription would date to the 1st or more likely 2nd century AD.

Therefore, this would be a grave monument (*monumentum*) made in the early Imperial age for Gaius Cornelius, a high-ranked city official of Aquileia (*aedilis* and *quattuorvir*). The person(s) responsi-

ble for the creation and ordering of the tombstone remain unknown, and it is realistic to assume that their name(s) were mentioned in the missing upper part.

In light of this epigraphic find emerged the questions of who the aforementioned Gaius Cornelius was, what he did on Ilovik and what role did the Cornelii play on the eastern Adriatic coast, especially in the area of ancient Liburnia?

THE CORNELII ON THE EASTERN ADRIATIC

The Cornelii were certainly one of the greatest and oldest Roman gentes and one of the eldest Roman patrician names after which the tribus *Cornelia* was named. Furthermore, no other gens name appears as often in the fasti of the magistrates; indeed, every fourth *princeps senatus* and *pontifex maximus*

Slika 5. Ilovik - Sičadrija. Spojeni ulomci nadgrobnog spomenika s prijedlogom restitucije teksta (crtež: autor, grafička obrada: M. Vuković, 2012.)

Figure 5. Ilovik - Sičadrija. The connected fragments of the tombstone with the proposed restitution of the text (illustration by the author; graphic adaptation: M. Vuković, 2012.)

221. god. pr. Kr. pokorio Histre koji su opljačkali rimske brodove pune žita (Matijašić 2009: 93). Značajan je i Lucije Kornelije kojeg spominje Tit Livije (Liv., 41, 1, 3) u sukobu s Histrima 178. god. pr. Kr., nedugo nakon osnivanja Akvileje (Matijašić 2009: 102). Ekspanzionističke tendencije Rima i osnivanje spomenute kolonije, iz koje potječe i Gaj Kornelije s ilovičkog natpisa, inicirali su krvavi sukob s Histrima, a Tit Livije spominje da je *L. Cornelius Dolabella* kao *duumvir navalis*, zadužen za čuvanje obale od Ankone do Tarenta, vodio deset brodova koji su štitali prilaze s juga prema Histriji, dok je konzul Aulo Manlije Vulzon organizirao vojsku kako bi napao Histre (Liv., 41, 1, 1-3; Matijašić 2009: 99 i d.; *RE*, IV, 1, s. v. *Cornelius*, nr. 137, col. 1299).

Kolonija Akvileja, u čijem su osnutku Korneliji odigrali važnu ulogu, imala je presudan utjecaj na cijeli Jadran, osobito na područje Kvarnera. Sam početak rimskoga zaposjedanja prostora sjeverne Italije može se vezati uz djelovanje Manija Kurija Dentata koji je 283. god. pr. Kr. uništio Gale (*Galli Senones*)

known carries that name, and many hold the gens Cornelia to be one of the most famous gentes in Roman history.

They are often mentioned in Roman sources (cf. *RE*, IV, 1, *passim s. v. Cornelius*), because many were capable merchants and powerful political manipulators, and a great number took part in important historic events over the years, therefore it should not come as a surprise that the name Cornelius itself recalls central historic events which occurred on the eastern Adriatic coast. Among these, the name of consul Cornelius can be mentioned, who alongside the consul Minucius, defeated the Histri in 221 BC, after they had raided Roman ships full of grain (Matijašić 2009: 93). Also significant is Lucius Cornelius mentioned by Livy (Liv., 41, 1, 3) in the context of conflict with the Histri in 178 BC, shortly after the foundation of Aquileia (Matijašić 2009: 102). The expansionist tendencies of Rome and the establishment of the said colony, from where C. Cornelius, mentioned in the Ilovik inscription,

te priključio rimskoj državi *ager Gallicus*, a smatra se da je bio i među prvim kolonizatorima tog prostora (Bandelli 2003: 50). Stotinjak godina kasnije, oko 191. god. pr. Kr., Publije Kornelije Scipion Nazika završava proces osvajanja tog prostora i time daje poticaj za snažniju kolonizaciju koja je kulminirala samim osnivanjem kolonije Akvileje (Bandelli 2003: 50). Akvileja je više puta mijenjala svoj status: isprva je bila *colonia Latina*, onda *municipium civium Romanorum* i na kraju *colonia civium Romanorum* (Zaccaria 2003: 299). Prema navodima T. Livija, koji spominje *senatus consultum* iz 183. g. pr. Kr. (Liv. 39, 55, 6) i samo osnivanje kolonije 181. god. pr. Kr. (Liv. 40, 34, 3), proces osnivanja su vodili Publije Kornelije Scipion Nazika, Gaj Flaminije i L. Manlije Acidin, predstavljajući onaj dio rimske *nobilitas* koji je zapravo i bio angažiran u osvajanju novih teritorija u Cisalpinskoj Galiji i u daljnjoj ekonomskoj organizaciji i eksploataciji tih prostora. Njih trojica su tvorili prestižni kolegij, tzv. "kolonijski trijumvirat", zadužen za provedbu osnivanja (Bandelli 2003: 60; Zaccaria 2003: 295). Njihova djelatnost (upis, opremanje i prebacivanje kolonista, centurijacija teritorija, dodjeljivanje parcela, organizacija samog grada i upravnih organa) zasigurno je imala za svrhu i konsolidaciju rimske prisutnosti na tom teritoriju (Zaccaria 2003: 295). Akvileja je zasigurno bila prva koja je davala ljudstvo i hranu za vojsku koja je kretala u osvajanja prema budućem Iliriku, a prva je i osjećala posljedice bilo uspjeha bilo neuspjeha spomenutih vojnih pohoda. Zahtjev za dokolonizaciju Akvileje, prosljeđen 171. god. pr. Kr., najbolje odražava koliko je zapravo bio rizičan i nestabilan položaj ove kolonije, a dodatnu dedukciju 1500 obitelji predvodili su 169. g. pr. Kr. *T. Annius Luscius*,⁶ *P. Decius Subulo* i *M. Cornelius Cethegus*, predstavljajući novi "kolonijski trijumvirat". Osim toga, isti taj *M. Cornelius Cethegus* bio je član delegacije poslana među Japode, Karne i Histre kako bi se izgladila situacija koju je svojim pustošenjem lokalnog stanovništva izazvao konzul Gaj Kasije Longin (*RE IV*, 1, 1280, s. v. *Cornelius*, nr. 93).⁷

⁶ Nedavno je pronađen natpis koji spominje Tita Anija Luska i njegovu djelatnost prilikom dokolonizacije Akvileje (*IEAquil* 31); v. o njemu v. kod Zaccaria 2003: 297 i dalje.

⁷ Longin je pokušao doći do Makedonije kopnenim putem i to preko teritorija Gala, Karne, Histra i Japoda, koje je napao i opustošio njihove gradove. Senat je, doznajući za takvu akciju, izabrao među sobom troje poslanika (*M. Cornelius Cethegus*, *M. Fulvius* i *P. Marcius Rex*) koji su trebali pronaći konzula i upozoriti ga na to da ne smije djelovati protiv tih naroda bez dozvole Senata (Liv. 43, 1, 5-12). Spomenuti domorodački narodi su zbog Longinove agresije poslali pritužbu rimskom Senatu koji je uvažio njihov prigovor, ali je također i zaključio da nije časno suditi konzulu u njegovoj odsutnosti nego da će se taj postupak provesti po njegovom povratku. Kako bi primirio te narode, Senat je poslao dva poslanika "Galima s one strane Alpa" (to su bili *C. Laelius* i *M. Aemilius Lepidus*) i tri poslanika

originates initiated a bloody conflict with the Histri, and Livy attests that *L. Cornelius Dolabella*, as a *duumvir navalis*, was in charge of protecting the coastline from Ancona to Tarentum, and that he led ten ships to guard the southern access to Histria, while the consul Aulus Manlius Vulso organized an army in order to attack the Histri (Liv., 41, 1, 1-3; Matijašić 2009: 99 ff.; *RE*, IV, 1, s. v. *Cornelius*, nr. 137, col. 1299).

The colony of Aquileia, in whose founding the Cornelii played a central role, had a decisive influence on the entire Adriatic, especially the Kvarner area. The very beginning of Roman occupation of northern Italy can be linked to the actions taken by Manius Curius Dentatus who destroyed the Gauls (*Galli Senones*) in 283 BC and incorporated the *ager Gallicus* into the Roman state, and was believed to be among the first colonizers of the area (Bandelli 2003: 50). A hundred years later, around 191 BC, P. Cornelius Scipio Nasica brought to the end the conquest of the area thus providing a strong incentive for colonization, culminating in the founding of Aquileia (Bandelli 2003: 50). Aquileia changed its status: first it was a *colonia Latina*, then a *municipium civium Romanorum* and finally a *colonia civium Romanorum* (Zaccaria 2003: 299). According to Livy, who mentions the *senatus consultum* from 183 BC (Liv. 39, 55, 6) and the founding of the colony in 181 BC (Liv. 40, 34, 3), the founding process was led by P. Cornelius Scipio Nasica, C. Flaminius and L. Manlius Acidinus, who stood for the Roman *nobilitas* that was engaged in the conquering of new territory in Cisalpine Gaul, and in furthering the economic organization and exploitation of the area. The three of them formed a prestigious collegium, the so-called "colonial triumvirate", responsible for the implementation of the foundation of the colony (Bandelli 2003: 60; Zaccaria 2003: 295). Their activity (registration, equipment and transfer of colonists, centuriation of territory, assigning land parcels, the organization of the town and the administrative bodies) certainly had the purpose to consolidate Roman presence in the territory (Zaccaria 2003: 295). Aquileia was certainly the first to provide the manpower and food for armies going on campaigns in what is to become Illyricum, and the first one to feel the consequences of any failure or success of these military campaigns. A request for the additional colonization in Aquileia, forwarded in 171 BC, best reflects how risky and unstable the position of the colony was, and a new deduction of 1500 families was headed by *T. Annius Luscius*,⁶ *P. Decius Subulo* and *M. Cornelius Cethe-*

⁶ An inscription was recently found which mentions T. Annius Luscius and his activities during the additional colonization of Aquileia (*IEAquil* 31); see more in Zaccaria 2003: 297 ff.

Akvileja je zadržala status latinske kolonije sve do oko 90. god. pr. Kr., kada je po *lex Iulia* priključena u Republiku i preinačena u *municipium civium Romanorum*. Uz Vitruvija, koji navodi Akvileju kao municipij, epigrafski spomenici također izrijekom spominju njegovo postojanje,⁸ a navode se i magistrature koje se vezuju uz municipije (npr. *quattuorviri iure dicundo*) (Bandelli 2003: 68; Vedaldi Iasbez 2003: 131, 142; Vitruv., *De arch.* 1, 4, 11). Nakon što je Akvileja postala municipij cijeli sustav magistratura prilagodio se toj promjeni tako da su duumvire zamijenili *III viri iure dicundo* i *III viri aedilicia potestate* (Zaccaria 2003: 305). Municipij se potom za vrijeme Augusta ili nešto kasnije transformirao u koloniju *civium Romanorum*.⁹ Vjerojatno zbog naglih promjena nastalih u kratkom vremenu, čini se da se municipalne institucije nisu promijenile nego je zadržana magistratura kvatuorvira u razdoblju kada je Akvileja postala kolonija *civium Romanorum* (Buchi 2003: 180; Zaccaria 2003: 301).

Već se prema tomu tko su bile osobe birane za sudjelovanje u osnivanju kolonije i njenoj dokolonizaciji može uvidjeti koliku su ulogu Korneliji imali u ovom naselju, a njihov utjecaj je zasigurno rastao s vremenom, osobito računajući na to da je Akvileja bila iznimno prosperitetan i važan trgovački centar koji je nudio mogućnosti napredovanja probitačnim i sposobnim pojedincima i familijama.

I drugi pokazatelji svjedoče o značaju koji su Korneliji imali u sjevernom jadranskom okruženju. Nomen *Cornelius* je među najraširenijima na području Cisalpinske Galije (Mainardis 2003: 572), a jedna od važnih prometnica sjeverne Italije, *via Annia*, na svom je putu prema Akvileji prolazila kroz mjesto imenovano po Kornelijima *Forum Cornelia* (Imola) (Vedaldi Iasbez 2003: 125). Natpis sačuvan u Akvileji, na kojem se spominje Publije Karfulen podrijetlom iz *urbis Cornelia*, tj. iz *Forum Cornelia* (*P. Carfulenus, negotiator Corneliensis*; *IEAquil* 385), a koji se u Akvileji bavio trgovačkim poslovima, svjedoči o povezanosti tih dvaju gradova (Zaccaria 1981: 156 i d.).

Osim djelovanja na području Furlanije, na istarskom poluotoku i možda na području Panonije (moguće

gus, in 169 BC, who represented the new “colonial triumvirate”. Besides, the same M. Cornelius Cethegus was a member of the delegation sent to the Iapodes, Karni and Histri to improve the situation provoked by the consul C. Cassius Longinus with his the devastation among the local population (*RE* IV, 1, 1280, s. v. *Cornelius*, nr. 93).⁷

Aquileia kept the status of a Latin colony until approximately 90 BC when it became part of the Roman Republic under the provisions of the *lex Iulia* and acquired the status of *municipium civium Romanorum*. Alongside Vitruvius, who names Aquilea as a municipium, epigraphic monuments also explicitly mention its existence,⁸ and the magistrates associated with the municipia are also mentioned (e.g. *quattuorviri iure dicundo*) (Bandelli 2003: 68; Vedaldi Iasbez 2003: 131, 142; Vitruv., *De arch.* 1, 4, 11). After Aquileia became a municipium, the entire magistrate system adjusted to the change by replacing the duumviri with the *III viri iure dicundo* and *III viri aedilicia potestate* (Zaccaria 2003: 305). The municipium became the colony *civium Romanorum* during the time of Augustus or sometime later.⁹ Most likely due to the sudden changes made in such a short time, it seems the municipal institutions were not replaced, but the magistrature of the quattuorviri was kept during the period when Aquilea became the colony *civium Romanorum* (Buchi 2003: 180; Zaccaria 2003: 301).

The importance of the role that the Corneli played in the history of this town can be seen already in the choice of those who participated in the founding of the colony as well as in its additional colonization,

⁷ Longinus tried to reach Macedonia by land and through the territories of the Gauls, Karni, Histri and Iapodes, invading and ravaging their cities. The Senate, on hearing this, chose among themselves three delegates (M. Cornelius Cethegus, M. Fulvius and Q. Marcius Rex) who were sent to find the consul and warn him that he cannot act against these peoples without the permission of the Senate (Liv. 43, 1, 5-12). The aforementioned indigenous peoples sent a complaint to the Roman senate due to Longinus's actions, which was upheld, but it also concluded that it was not honorable to judge a consul in his absence, rather that the procedure would be carried out upon his return. To calm these peoples, the Senate sent two ambassadors “to the Gauls on the other side of the Alps” (who were C. Laelius and M. Aemilius Lepidus) and three envoys to the neighboring tribes (C. Scinius, P. Cornelius Blasio and T. Memmius), and it also sent gifts valued at 2000 asses (Bandelli 2003: 65; Vedaldi Iasbez 2003: 120; Liv. 43, 5, 2-10).

⁸ Two epigraphic monuments mention Aquileia as a municipium: one mentions the donation to *municipio Aq[uiensi]* (*IEAquil* 40; Zaccaria, 2003: 303, note 57), and the other mentions the city official *m(municipium) Aq(uiensium) actor summ(arum)* (Zaccaria, 2003, 303, note 58).

⁹ There are different interpretations of this event, so the scientific literature has considered dates ranging from the rule of Augustus to Septimius Severus. For more information on reference works on the subject, see Rossi 2003: 170, note 78, 79 and 80; Buchi 2003: 179, note 21 and 22; Zaccaria 2003: 305.

okolnim plemenima (C. Scinius, P. Cornelius Blasio i T. Memmius), a također im je poslao i darove u vrijednosti od 2000 asa (Bandelli 2003: 65; Vedaldi Iasbez 2003: 120; Liv. 43, 5, 2-10).

⁸ Dva epigrafska spomenika spominju Akvileju kao municipij: jedan spominje donaciju za *municipio Aq[uiensi]* (*IEAquil* 40; Zaccaria, 2003: 303, bilj. 57), a drugi spominje gradskog službenika *m(municipium) Aq(uiensium) actor summ(arum)* (Zaccaria, 2003, 303, bilj. 58).

⁹ Postoje različite interpretacije tog događaja pa su tako u znanstvenoj literaturi razmatrane datacije u rasponu od vladavine Augusta sve do Septimija Severa. Za više kao i za referentne radove o toj temi i druge datacije v. Rossi 2003: 170, bilj. 78, 79 i 80; Buchi 2003: 179, bilj. 21 i 22; Zaccaria 2003: 305.

je da je *L. Cornelius Lentulus Lupus* 156. god. pr. Kr. krenuo iz Akvileje u osvajanje Panonije te prateći tok Save provalio sve do Segestike; Vedaldi Iasbez 2003: 138; App., *Illyr.*, 14; više v. kod Šašel-Kos 2005: 384-387), Korneliji se u 2. st. pr. Kr. prvi put spominju i u akcijama na području buduće provincije Dalmacije, sudjelujući u sukobima s Delmatima pa je tako Publije Kornelije Scipion Nazika 155. god. pr. Kr. osvojio mnoga delmatska naselja, uključujući i Delminij, a 154. g. pr. Kr. proslavio trijumf *de Delmateis* (Cass. Dio, 20, 25; Matijašić 2009: 115).

Na sjeveru buduće rimske Dalmacije, tj. na području Liburnije - koja je u središtu interesa ovog rada - Korneliji se prvi put javljaju nešto kasnije nego u navedenim susjednim područjima. Prema jednoj vijesti kod Apijana, konzuli Lucije Kornelije Cina i Gnej Papirije Karbon, u strahu od Sule, sakupljali su ljudstvo za vojsku po cijeloj Italiji i prebacivali su ga u Liburniju, očekujući da će se tamo sukobiti sa Sulom. Prilikom prijevoza ljudstva u Liburniju, drugi odred vojske uhvatilo je nevjere, mnogi nisu stigli do obale, dok su se preživjeli vojnici odmah vratili u Italiju, jer se, po Apijanovom navodu, nisu htjeli boriti protiv svojih sugrađana. Ostatak vojske u Italiji odbio je uopće isploviti, a kad ih je Cina pokušao nagovoriti razljučeni su ga kamenovali i usmrtili, nakon čega je Karbon u strahu opozvao dio vojnika koji je još ostao u Liburniji (App., *Bell. civ.* 1, 9, 77-78; *RE*, IV, 1, 1286, s. v. *Cornelius*, nr. 106; Zaninović 1988: 54). Važnost ovog spomena je svakako u činjenici da je Liburnija, ili bar dio nje, u 84. god. pr. Kr. smatrana za dovoljno sigurnu bazu za smještanje većeg kontingenta rimske vojske i kao polazišna točka na koju se može računati u djelovanju na širem rimskom teritoriju. U tekstu se ne navodi gdje su se zapravo iskricali rimski vojnici, ali možda su to upravo bili kvarnerski otoci, osobito jer su se konzuli namjeravali sukobiti sa Sulom, a područje Kvarnera - osobito njegovo otočje - bilo je iznimno pogodno za presretanje mornarice, što će se i pokazati za građanskog rata Cezara i Pompeja (za više o ratnim zbivanjima na području Kvarnera tijekom građanskog rata Cezara i Pompeja v. Bilić-Dujmušić 2000: 35 i d.). Smatramo da ne treba posve odbaciti i drugačiju mogućnost, to jest, da je centar okupljanja bio negdje u blizini Zadra, jer je najkraća pomorska ruta iz Ankone, za koju se smatra da je bila polazište vojske u Italiji, vodila ravno na Zadar (usp. *RE*, IV, 1, 1286., s. v. *Cornelius*, nr. 106), a njegovi žitelji su u kasnijim razdobljima bili vrlo naklonjeni Rimljanima (usp. Wilkes 1969: 206; *Bell. Alex.* 42).

Kao što je već napomenuto, upravo će za vrijeme građanskog rata područje Kvarnera odigrati važnu ulogu, a u njemu će sudjelovati jedan drugi Kornelije - Publije Kornelije Dolabela, kojega je Cezar 49.

and their influence certainly only grew over time, since Aquileia was very prosperous and important trade center that offered opportunities for advancement to ambitious and competent individuals and families.

Other indicators also testify to the importance of the Cornelii in the northern Adriatic environment. The nomen *Cornelius* is one of the most widespread in Cisalpine Gaul (Mainardis 2003: 572), and an important road in northern Italy, *via Annia*, on its way to Aquileia passed a place named after the Cornelii, *Forum Cornelii* (Imola) (Vedaldi Iasbez 2003: 125). An inscription from Aquileia mentioning P. Carfulenus, originally from the *urbs Cornelia*, i.e. from *Forum Cornelii* (P. *Carfulenus, negotiator Corneliensis; IEAquil* 385), who was engaged in the trade business in Aquileia, testifies to connection between these two cities (Zaccaria 1981: 156 ff.). In addition to the activities in the area of Furlania, the Istrian peninsula, and perhaps in the area of Pannonia (it is possible that *L. Cornelius Lentulus Lupus* in 156 BC went on to conquer Pannonia from Aquileia, and reached as far as Segestica following the course of the Sava river; Vedaldi Iasbez 2003: 138; App., *Illyr.*, 14; see more at Šašel-Kos 2005: 384-387), in the 2nd cent. BC the Cornelii were mentioned for the first time in the context of Roman actions against the peoples from the future province of Dalmatia, as well, taking part in the conflicts with the Dalmatae, and P. Cornelius Scipio Nasica conquered many Dalmatae settlements in 155 BC, including Delminium, and in 154 BC he celebrated the triumph *de Delmateis* (Cass. Dio, 20, 25; Matijašić 2009: 115).

In the north of the future Roman Dalmatia, i.e. in the area of Liburnia - which is the focal point of this paper - the Cornelii first appear somewhat later than in the mentioned neighboring areas. According to Appian, the consuls L. Cornelius Cinna and Cn. Papirius Carbo were amassing manpower across Italy, in fear of Sulla, and transported them to Liburnia, expecting to confront him there. During transportation, the second military detachment was caught in a storm, and many did not reach the coast, while the surviving soldiers returned to Italy because, according to Appian, they did not want to fight against their fellow citizens. The rest of the soldiers refused to even set sail, and when Cinna attempted to persuade them, they angrily stoned him to death, after which a fearful Carbo revoked the rest of the remaining soldiers from Liburnia (App., *Bell. civ.* 1, 9, 77-78; *RE*, IV, 1, 1286, s. v. *Cornelius*, nr. 106; Zaninović 1988: 54). The importance of this entry lies in the fact that Liburnia, or at least a part of it, in 84 BC was thought to be a safe base for ac-

god. pr. Kr. postavio za zapovjednika mornarice u Iliriku i predao mu zapovjedništvo nad jadranskom flotom od najmanje 40 brodova. On je svojim djelovanjem na tom području ugrožavao Pompejevu dominaciju Jadranom (opširnije: Bilić-Dujmušić 2001: 65). Neminovan sukob Dolabele s pompejevskom flotom zbilo se u blizini otoka Krka, ali je naspram njih Dolabela bio i brojčano i taktički u lošijoj poziciji što se ubrzo i pokazalo u bitci. Detalji sukoba nisu poznati, ali je zapisano u izvorima da ga pobjeđuju zapovjednici Marko Oktavije i Lucije Skribonije Libon koji zarobljavaju njegove brodove (Bilić-Dujmušić 2001: 41 i d.; Čače 1993: 14 i d.). Ipak, sam Dolabela je izbjegao zarobljavanje, naknadno je sudjelovao u operacijama oko Dirahija i Farsala, a također se i kandidirao za konzulat. Okosnicu flote vrlo vjerojatno su činile liburne, a velik dio njih je činila i jadertinska flota (Bilić-Dujmušić 2001: 67; Čače 1993: 20 i d.).

Preko pola stoljeća kasnije na ovom području djelovao je još jedan Publije Kornelije Dolabela (*cos.* 10. g. po Kr.; *RE* IV, 1, s. v. *Calpurnius*, nr. 143) - najvjerojatnije unuk prethodnoga. On je ostavio velikoga traga na gotovo cijelom području provincije Dalmacije: bio je njen dugogodišnji namjesnik tijekom Tiberijeve vladavine, pri čemu se iskazao kao važan organizator rimske uprave i graditelj strateški važnih cesta, o čemu svjedoče brojni epigrafski spomenici (za ceste v. Bojanovski 1974: 17 i d., za javnu građevnu aktivnost u njegovo doba v. Rendić-Miočević 1952: 42 i d.; 1959: 156 i d., a za njegovu uključenost u organizaciju carskog kulta provincije v. Jadrčić & Miletić 2008: 87). Kao administrator, osobito se istaknuo po pitanju uređenja pograničnih pitanja između domorodačkih zajednica. Jedan od kasnijih terminacijskih natpisa (*ILLug* 874) spominje "*forma Dolabelliana*" što ukazuje na to da je Dolabela bio inicijator izrade svojevrstne provincijske katastarske mape na kojoj su bile zabilježene (i) granice teritorija autohtonih zajednica (Wilkes 1969: 212, 214; 1974: 268, nr. 26). Na osnovi terminacijskih natpisa vidljivo je kako su se problemi razgraničenja javljali kroz niz generacija tako da je bilo potrebno više puta utvrđivati jednu te istu granicu, u čemu bi spomenuta mapa bila iznimno korisna (Rendić-Miočević 1969: 64). Ti su natpisi osobito brojni na području Liburnije, i to kako oni Dolabelini (v. Prilog 1, br. 1, 7, 16-19 i Karta 1), tako i oni iz kasnijih razdoblja. Publije Kornelije Dolabela tako se spominje u natpisima koji određuju razgraničenja Bega i Ortoplina (Prilog 1, br. 1), Karinjana i Aserijata (br. 16) te Karinjana i Nedita (br. 17; usp. *CIL* 3, 2883 i *ILLug* 2879). Na oštećenom natpisu nađenom nedaleko od crkve Sv. Mihovila u Popoviću (br. 18) nisu sačuvana imena zajednica (no, jedna je vjerojatno

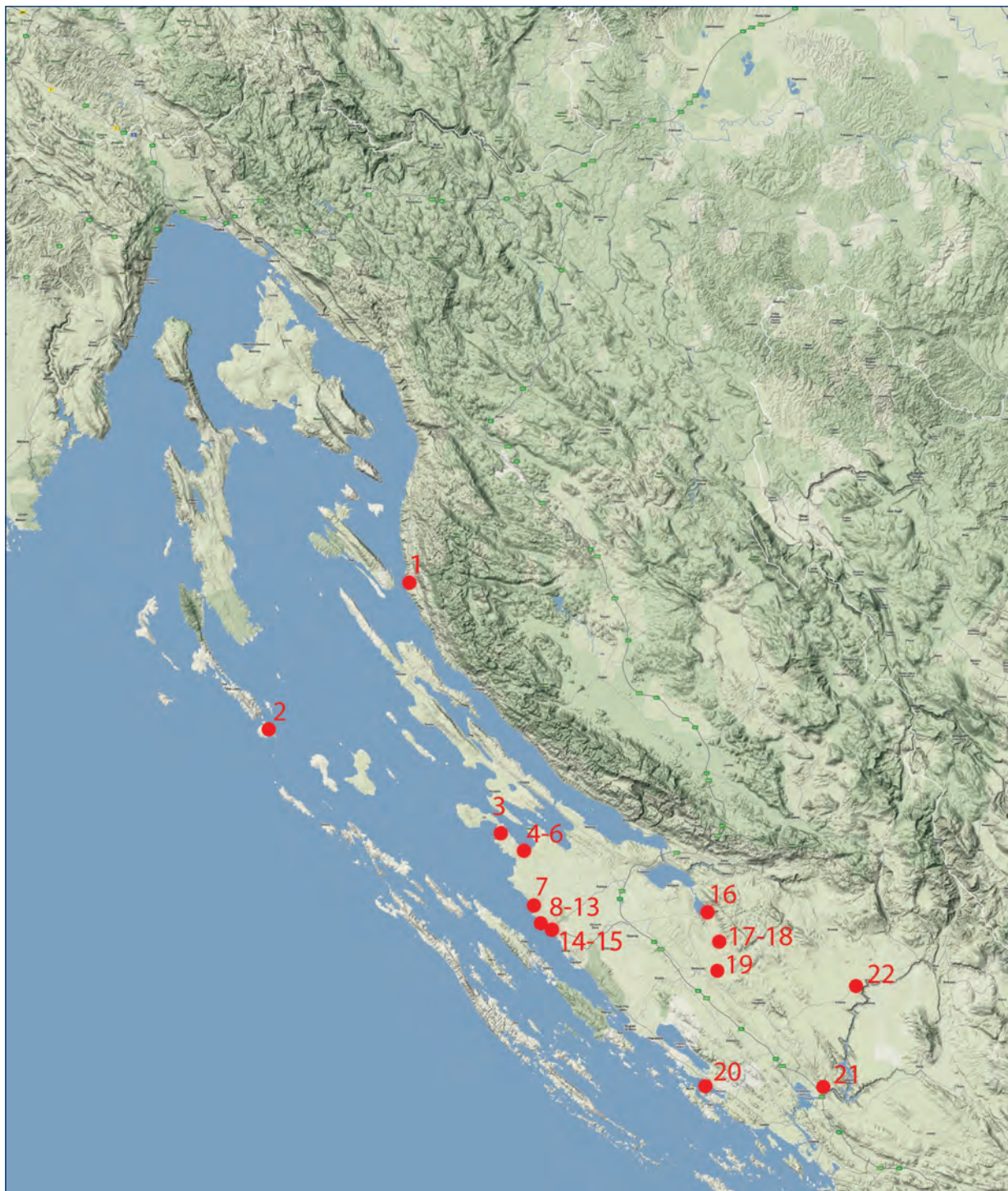
commodating a large contingent of the Roman army and a starting point that can be counted on in the case of further territorial expansion. The text does not tell us where the Roman soldiers disembarked, but it could have been on the Kvarner islands, particularly because the consuls were intending to confront Sulla, and the Kvarner area - especially the islands - was very suitable for naval interception, which was soon proved during the civil war between Caesar and Pompey (for more on wartime events in the Kvarner region during Caesar and Pompey's civil war, see Bilić-Dujmušić 2000: 35 ff.). We believe that another possible solution should not be dismissed entirely, namely that the center of gathering was somewhere near Zadar, because the shortest sea route from Ancona, thought to be the starting point of the army in Italy, led directly to Zadar (cf. *RE*, IV, 1, 1286., s. v. *Cornelius*, nr. 106), and its residents were later very much in favor of the Romans (cf. Wilkes 1969: 206; *Bell. Alex.* 42).

As was already mentioned, the Kvarner area would play an important role during the Roman civil war, and another Cornelius took part in it - P. Cornelius Dolabella, put in command of the naval forces in Illyricum by Caesar in 49 BC and leading the Adriatic fleet of at least 40 ships. His activities in the area were a threat to Pompey's domination of the Adriatic (for more: Bilić-Dujmušić 2001: 65). The unavoidable clash of Dolabella and Pompey's fleet occurred near the island Krk, where Dolabella was outnumbered and tactically outmaneuvered which soon became clear in the battle. The details of the conflict are not known but historical sources mention he was defeated by the commanders M. Octavius and L. Scribonius Libo who captured his ships (Bilić-Dujmušić 2001: 41 ff.; Čače 1993: 14 ff.). However, Dolabella managed to evade capture and later took part in the operations around Dyrrhachium and Pharsalos, and he also ran for the consulate. The backbone of the fleet most probably was formed by *naves liburnicae*, many of these were the ships of the Jadertini fleet (Bilić-Dujmušić 2001: 67; Čače 1993: 20 ff.).

Over a half of a century later, another P. Cornelius Dolabella - most likely the grandson of the previous one - was active in the area (*cos.* 10 AD.; *RE* IV, 1, s. v. *Calpurnius*, nr. 143). He left his mark on almost the entire territory of the province of Dalmatia: he served as the longtime governor during the reign of Tiberius, who distinguished himself in the organization of the Roman administration and the building of strategically important roads, as evidenced by numerous epigraphic monuments (for roads, see Bojanovski 1974: 17 ff., for public construction activities during his time, see Rendić-Miočević 1952: 42 ff.; 1959: 156

mogla biti *Asseria*), kao ni na onome nedavno pronađenomu u Zadru (br. 7). Možda je liburnskoj zajednici pripadao i natpis iz Šibenika (Kurilić & Baraka 2012, nr. 36) na kojemu također nisu sačuvana imena općina.

ff., for his role in the organization of the imperial cult in the province, see v. Jadrić & Miletić 2008: 87). As the administrator he distinguished himself in particular with regard to the settlement of borders between native communities. One of the later bound-

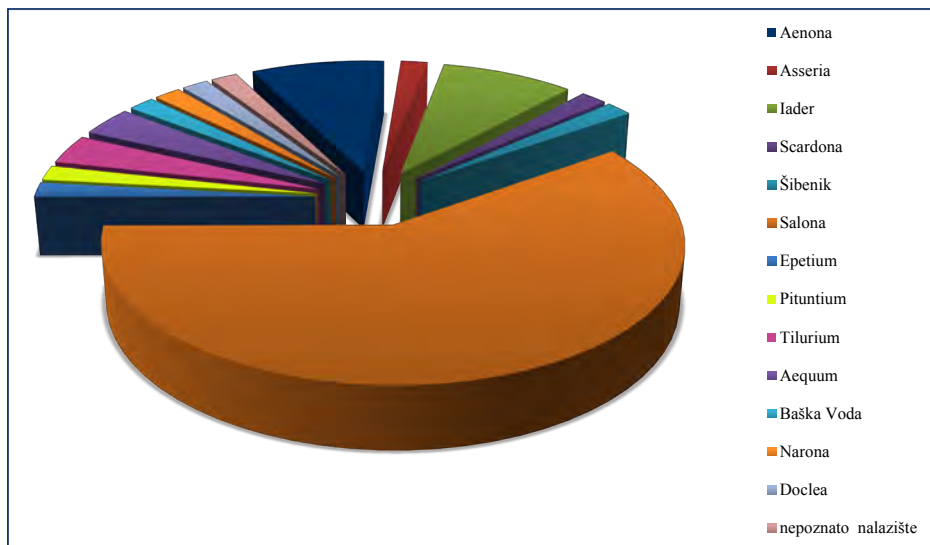
Karta 1. Rasprostranjenost natpisa koji spominju Kornelije u Liburniji (autor, 2012.)

Map 1. The distribution of inscriptions mentioning the Cornelii in Liburnia (the author, 2012.)

Osim ovih povijesno potvrđenih osoba koje su ostale zapisane u literarnim izvorima, epigrafski spomenici daju uvid u još jedan segment povijesne zbi-

ary stones (*ILLug* 874) mentions the “*forma Dolabelliana*” which indicates Dolabella as the initiator of the creation of a provincial cadastral map that (also)

lje, u život takozvanog “običnog čovjeka”, koji nije ostvario postignuća zbog kojih bi se njegovo ime pojavilo u književnim djelima, ali je svejedno želio ovjekovječiti svoje postojanje nadgrobnim ili zavjetnim spomenikom. Statistički gledano, u rimskoj provinciji Dalmaciji Korneliji su daleko najbrojniji u njenom glavnom gradu, Saloni (v. Sl. 6), a potom slijede gradovi Liburnije, prije svega Jader i Enona. Ovaj je statistički prikaz napravljen prema stanju iz 1969. god. (Alföldy 1969: 78-79), koje se do danas promijenilo, no omjeri zacijelo i ne.

Slika 6. Zastupljenost natpisa na kojima su potvrđene osobe s imenom Cornelius/Cornelia na području rimske provincije Dalmacije (grafikon izradila: A. Kurilić, 2012., prema: Alföldy 1969: 78-79)

Figure 6. Frequency of inscriptions mentioning the name Cornelius/Cornelia represented on the territory of Roman Dalmatia (graph made by: A. Kurilić, 2012., based on: Alföldy 1969: 78-79)

Danas s područja Liburnije potječe nešto više od petnaest spomenika (v. Prilog 1), točnije, uključujući i ovaj novi spomenik s Ilovika, ali ne računajući one koji spominju namjesnika P. Kornelija Dolabellu, njihov je broj narastao na 16. Većinom su nađeni na području južne Liburnije i do pronalaska natpisa na Iloviku najsjeverniji nalaz nekog Kornelija ili neke Kornelije bio je onaj nedaleko od Nina (Prilog 1, br. 3; Karta 1).

Neki od tih Kornelija su također bili, poput ilovičkog Gaja Kornelija, stranci na ovom području. U to nema sumnje za dvojicu s nadgrobnih natpisa iz Burnuma, koji su jamačno obojica bili vojnici, i to jedan porijeklom iz *Eporediae* (dan. Ivrea kod Torina; Prilog 1, br. 21: *P. Cornelius P. [f.] Epor[e]diensis mil. leg. XI*), a drugi - koji, doduše, nije naveo svoju postrojbu, ali mjesto nalaza ukazuje na to da je i on bio vojnik, i to najvjerojatnije također XI. legije iz današnje Firenze (Prilog 1, br. 22: *[P.? Corn?]eli-*

recorded the boundaries between indigenous communities (Wilkes 1969: 212, 214; 1974: 268, nr. 26). Based on boundary stones it is clear that demarcation problems kept appearing down through the generations, and it was necessary to repeatedly establish one and the same border, so the aforementioned map would have come in handy (Rendić-Miočević 1969: 64). These inscriptions are particularly numerous in the area of Liburnia, both from the Dolabella's governorship (see App. 1, nos. 1, 7, 16-19 and Map 1), and from the later date. Thus, P. Cornelius Dolabella

is mentioned on boundary stones between the territories of the Begi and the Ortoplini (App.no. 1), the Corinienses and Asseriatas (no. 16) and the Corinienses and Neditas (no. 17; cf. *CIL* 3, 2883 and *ILLug* 2879). The damaged inscription from the vicinity of St. Michael's church in Popović (no. 18) mentions no communities (though one could have been Asseria), and neither does the recently found inscription in Zadar (no. 7). The inscription

from Šibenik (Kurilić & Baraka 2012, no. 36) which also didn't preserve names of communities perhaps also mentioned a Liburnian community.

Aside from these historical individuals whose lives were recorded in written sources, epigraphic monuments give insight into another aspect of history, the life of the so-called “ordinary people”, whose achievements in life did not merit a written record, but who still wanted to immortalize their existence with a sepulchral or votive monument. Statistically looking, in the Roman province of Dalmatia, the Corneli are by far the most represented in the provincial capital, Salona (see Fig. 6), and then in the towns of Liburnia, Iader and Enona, in particular. This statistical representation was made based on the data from 1969 (Alföldy 1969: 78-79), which has changed to this day, but the ratios have likely remained the same.

Today there are a little more than 15 monuments originating from Liburnia (see App. 1), i.e., including the recent one from Ilovik, but not including those which mention the governor P. Cornelius Dolabella, their number has risen to 16. They were mostly found in south Liburnia, and until the discovery of the Ilovik inscription, the farthest find up north of a Cornelius family member was the inscription from the vicinity of Nin (App. 1, no. 3, Map 1).

us(?) [i. f. *Sca(ptia tribu)?*] [R?]epentinus domo Floren[t]ia) odakle je možda bila i njegova supruga-oslobođenica (*Cornelia P. l. Fortunata*). G. Alföldy (1969: 78, s. v. *Cornelius*) smatra da su i ostali Korneliji u rimskoj Dalmaciji pretežno bili stranci, i to tijekom ranog principata Italici te njihovi oslobođenici, a u kasnom principatu - uz potomke ranijih familija - i novi doseljenici s Istoka te također i iz Italije. Doista, s izuzetkom ove upravo spomenute trojice za koje znamo porijekla, među preostalim liburnskim (i općenito dalmatinskim) Kornelijima gotovo da nema ni jednoga koji bi nosio neko ime karakteristično za područje istočne obale Jadrana, već većinom nose dobro poznata latinska ili istočnjačka *cognomina* koja se mogu naći u raznim dijelovima rimske države pa su stoga etnički netransparentna, kao što su, npr.: *Quarta* (Prilog 1, br. 9; za ime v. Kurilić 2010: 259 i d.), *Secunda* (br. 10; za ime v. Alföldy 1969: 291, s.v. *Secundus*), *Severus* (br. 15) i *Severina* (br. 12; za imena v. Kurilić 2010: 264 i d.) te *Ursus* (br. 20; za ime v. Kurilić 2010: 267 i d.). Neka od njih, ipak, znaju ponekad biti prisutna i u imenovanju romaniziranih liburnskih starosjedilaca. Takva su imena *Paullina* (br. 19; za ime v. Kurilić 2010: 256 i d.) i *Tertia* (br. 4; za ime v. Alföldy 1969: 307, s.v. *Tertius*; usp. Kurilić 1999: 170).

Imena istočnjačkog porijekla nosi više liburnskih Kornelijā (br. 8, 12, 19: *Herois* i *Hiero*, *Metrodora*, *Eutygianus*), no i oni su, kao većina drugih nositelja takvih imena, zacijelo pripadali oslobođeničkom sloju stanovništva, pa stoga nije moguće doprijeti do njihove stvarne etničke pripadnosti (Kurilić 2010: 136 i d.). Dvojica Kornelija Karpa, istoimena braća iz Zadra (Prilog 1, br. 8), pripadaju također oslobođeničkom sloju, ali nose vrlo rašireno latinsko ime (Kurilić 2010: 245 i d.).

Na strano, poglavito italsko porijeklo, ukazivala bi imena *Bassus* (br. 5; za ime v. Kurilić 1999: 171-172) i *Sabinus* (br. 3; za ime v. Kurilić 1999: 173; Alföldy 1969: 285, s.v. *Sabinus*). Odnekud sa zapada ili iz Italije mogao je biti *Acastus* (br. 14; za ime v. Kurilić 1999: 181), ali, pošto se radi o oslobođeniku, njegovo stvarno porijeklo ostaje neizvjesno.

Jedina među liburnskim Kornelijima koja bi se imenom mogla povezati s romaniziranim liburnskim domorodačkim stanovništvom je oslobođenica Kornelija Germa iz Zadra (br. 11; za ime v. Kurilić 2002: 129), i to bilo da je ona sama bila liburnskog porijekla, bilo njezini gospodari.

Ukupno gledano, brojni liburnski Korneliji pripadali su oslobođeničkom sloju; četvero se na natpisima jasno prepoznaju kao takvi upotrebom pseudo-filijacije, odnosno tzv. libertinacije (*libertinatio*; v. br. 11: *C. l.*; br. 14: *Sex. l.*, br. 22: *P. l.*) ili spomenom patrona/patrone (v. br. 9), dok ih se još jednako toli-

Some of them were, like the Ilovik C. Cornelius, foreigners in this area. Of that there can be no doubt for two funerary inscriptions from Burnum, both for soldiers, one originally from *Eporedia* (today Ivrea near Turin; App. 1, no. 21: *P. Cornelius P. [f.] Epor[e]diensis mil. leg. XI*), and the other, who admittedly did not name his unit, but the location of the find indicates he was a soldier in the Legio XI, from Florence (App. 1, no. 22: [*P.? Corn?*]elius?) [i. f. *Sca(ptia tribu)?*] [R?]epentinus domo Floren[t]ia) from where his freedwoman and spouse might have also been (*Cornelia P. l. Fortunata*). G. Alföldy (1969: 78, s. v. *Cornelius*) thought that the other Cornelii in Roman Dalmatia were predominantly foreigners, as well, and more precisely, the Italics and their freedmen during the early Principate, and in the late Principate new settlers from the East and Italy, alongside the descendants of earlier families. Indeed, with the exception of the three above-mentioned Cornelii whose origins we know, the other Liburnian (and generally Dalmatian) Cornelii carry no names characteristic for the eastern Adriatic coast, rather they all have well-known Latin or Eastern cognomina which can be found in all parts of the Roman state, and therefore are ethnically nontransparent, e.g.: *Quarta* (App. 1, no. 9; for the name, see Kurilić 2010: 259 ff.), *Secunda* (no. 10; for the name, see Alföldy 1969: 291, s.v. *Secundus*), *Severus* (no. 15) and *Severina* (no. 12; for the names, see Kurilić 2010: 264 ff.), and *Ursus* (no. 20; for the name, see Kurilić 2010: 267 ff.). Some of these are nonetheless present in the names of Romanized Liburnian natives. Such are the names *Paullina* (no. 19; for the name, see Kurilić 2010: 256 ff.) and *Tertia* (no. 4; for the name, see Alföldy 1969: 307, s.v. *Tertius*; cf. Kurilić 1999: 170).

Names of Eastern origin were carried by numerous Liburnian Cornelii (nos. 8, 12, 19: *Herois* and *Hiero*, *Metrodora*, *Eutygianus*), but they most likely belonged to the freed population, as did the majority of others with these names, so their ethnicity cannot be firmly established (Kurilić 2010: 136 ff.). Two Cornelii Carpi, homonymous brothers from Zadar (App. 1, no. 8) were also freedmen, and carried a very widespread Latin name (Kurilić 2010: 245 ff.).

The names *Bassus* (no. 5; for the name, see Kurilić 1999: 171-172) and *Sabinus* (no. 3; for the name, see Kurilić 1999: 173; Alföldy 1969: 285, s.v. *Sabinus*) point to a foreign, Italic origin. *Acastus* (no. 14; for the name, see Kurilić 1999: 181) could have been somewhere from the West or from Italy, but since he was a freedman his origin remains uncertain.

Cornelia Germa (no. 11; for the name, see Kurilić 2002: 129), a freedwoman from Zadar, could be the only one among the Liburnian Cornelii whose name

ko prepoznaju kao takvi epigrafsko-onomastičkom analizom. Naime, na oslobođenički status snažno ukazuje pojava kad supružnici ili majka i njeno dijete nose isto gentilno ime (osobito ono koje ne spada među vrlo česta imena), osobito ako oni u svojim imenovanjima još izbjegavaju navesti (pseudo)filiaciju (usp. Kurilić 2010: 38 i d.; Kurilić 1999: 158 i d.). Kod liburnskih Kornelijâ takvu pojavu zapažamo kod supružnika Manija Kornelija Hierona i Kornelije Heroide (br. 8) te majke Kornelije Seberine i kćeri Kornelije Metrodore (br. 12). Jednom bi na pripadnost oslobođeničkom staležu ukazivalo nošenje istočnjačkog kognomena *Eutygianus* (br. 19). Na taj način, na natpisima Kornelijâ iz Liburnije bilo bi čak osmero oslobođenika (ili vrlo vjerojatnih oslobođenika).

S druge strane, za četiri osobe se sa sigurnošću može reći da su bili slobodnorodeni (*ingenui*; br. 4: *C. f.* i br. 10: *P. f.* te dva vojnika [br. 21-22]). U tu skupinu treba svakako pribrojati i ilovičkog Kornelija, pošto je bio visoki gradski dužnosnik Akvileje, a vrlo vjerojatno i dječaćića Kornelija Ursa (br. 20). Možda su poput njega slobodnorodeni bili i jedna patrona (br. 9) te djeca oslobođenika (ili pretpostavljenih oslobođenika) s više natpisa (br. 8 - dva brata; br. 12 i br. 19), a za preostalih četvoro (br. 3, 5-6, 15) ne možemo ni pretpostavljati jesu li bili slobodnorodeni ili oslobođenici, što ukupno čini čak desetak onih za koje građansko-pravni status za sada ostaje neodrediv. U svakom slučaju, kad se usporede brojke sigurnih ili vrlo vjerojatnih pripadnika oslobođeničkog sloja (njih osam) s onima sigurnog ili vrlo vjerojatnog slobodnorodnog statusa (njih šest), omjer je nešto malo više na strani onih prvih.

Neki od njih su, i to je jasno posvjedočeno na natpisima, bili uključeni u trgovačke djelatnosti, što je i inače bila jedna od češćih gospodarskih djelatnosti oslobođenika, ali i njihovih bivših gospodara, ponajčešće italskih doseljenika (Alföldy 1963: 331 i d.; Wilkes 1969: 234). Tako se na natpisu iz Zadra (br. 8) Manije Kornelije Karpo izrijekom navodi kao trgovac uljem (*negotiator olearius*); u stručnoj literaturi upravo se on zna navoditi kao primjer trgovačkih veza između akvilejskog područja i ovog dijela Jadrana (npr. Granino Cecere 2011: 163 i d.). On je, kako je gore već istaknuto, vrlo vjerojatno bio rođen u obitelji oslobođenika, koji su možda također bili uključeni u istovrsne djelatnosti; njegov brat bio je *iuris studiosus*, no to ne mora nužno značiti da se posve udaljio od trgovačkih aktivnosti.

Kao još jedan primjer povezanosti Akvilejaca i liburnskog područja navode se i dvojica *socii* iz Zadra te još neki drugi (Granino Cecere 2011: 163), no svakako najznačajnija osoba koja nedvojbeno povezuje taj grad s Jaderom je *Cossutia, flaminica*

alludes to the Romanized Liburnian native population, and it would mean either she or her masters were of the Liburnian origin.

Overall, numerous Liburnian Cornelii belonged to the freed social class, four of which are clearly identified as such on inscriptions by the use of pseudo-filiation, i.e. the so-called *libertinatio* (see no. 11: *C. l.*; no. 14: *Sex. l.*, no. 22: *P. l.*) or the mention of the patronus/patrona (see no. 9), while as many others are recognized as such through an epigraphic-onomastic analysis. Namely, the freed status can be discerned when the gentile names of spouses or a mother and her child are the same (especially those that were not common), particularly if they avoid mentioning their pseudo(filiation) (cf. Kurilić 2010: 38 ff. Kurilić 1999: 158 ff.). Among the Liburnian Cornelii this can be observed in names of spouses Manius Cornelius Hiero and Cornelia Herois (no. 8), and the mother Cornelia Seberina and daughter Cornelia Metrodora (no. 12). In one instance the freed status would be indicated by the Oriental cognomen *Eutygianus* (no. 19). Thus, the inscriptions of Cornelii from Liburnia would mention at least eight freedmen (or very probable freedmen).

On the other hand, we can claim with certainty that four individuals were free-born (*ingenui*; no. 4: *C. f.* and no. 10: *P. f.* and two soldiers [nos. 21-22]). The Ilovik Cornelius also belongs in this category, since he was a senior city official in Aquileia, and probably little boy Cornelius Ursus as well (no. 20). Perhaps one patrona (no. 9) was also a free-born like him, and the children of freedmen (or presumed freedmen) from several inscriptions (no. 8 - two brothers, no. 12 and no. 19) too, while the other four (nos. 3, 5-6, 15) cannot be classified one way or another, which altogether makes a dozen or so individuals whose civic and legal status remains undetermined for now. In any case, when the numbers of the certain and probable members of the freed social class (eight) are compared to those of certain or probable free-born status (six), the ratio is slightly more in favor of the former.

Some of them were involved in the trade business, as clearly evidenced by the inscriptions, which was one of the more common economic activities of the freedmen and their former masters, mostly Italic settlers (Alföldy 1963: 331 ff.; Wilkes 1969: 234). The inscription from Zadar (no. 8) states that Manius Cornelius Carpus was an oil trader (*negotiator olearius*); he can be found in the scholarly literature as an example of evidence of trade connections between the Aquileia area and this part of the Adriatic (eg. Granino Cecere 2011: 163 ff.). As was already mentioned before, he was most likely born in a family of freedmen who might have been involved in

Divae Faustinae, i to u oba navedena grada (*ILLug* 210 = *AE* 1956, 232a), kojoj su Akvilejci u Zadru postavili počasni spomenik krajem 140. god. po Kristu (ako se prihvati pretpostavka da je *Diva Faustina* bila Faustina Starija). Takva njihova inicijativa jasno ukazuje na postojanje ozbiljnije skupine ljudi porijeklom iz Akvileje, jamačno potaknutih na to ekonomskim i trgovačkim interesima (Granino Cecere 2011: 162 i d.). Sličnim je interesima mogao biti potaknut i Gaj Kornelije s Iloviaka, tog vrlo važnog punkta u plovidbi istočnim Jadranom, a time i u nadzoru nad važnim trgovačkim pravcem.

Možda bi se s plovidbom mogla povezati fraza *ob periculum quod evaserat* sa zavjetnog spomenika iz Zadra (br. 15), iako se ipak čini izglednijim da je zavjet *Dis Salutaribus* bio postavljen "zbog izbjegnute opasnosti" vezane uz neke zdravstvene probleme.

Kako je gore istaknuto, pretpostavlja se da je velika većine Kornelijâ u Liburniji bila stranog porijekla, pa je stoga to vrjednije svjedočanstvo s jednog zavjetnog natpisa iz Nina (br. 5) posvećenog Veneri Anzotici, božanstvu nastalom sinkretizmom domaće i rimske božice, a sama posveta se po nekim tumačenjima odnosi na kip Venere i Prijapa pronađenog u Ninu (Cambi 1980: 277).¹⁰ Zavjet tom liburnskom domorodačkom božanstvu učinjen je prema testamentarnoj odredbi Lucija Kornelija Basa za kojega se pretpostavlja da je bio strani (italski) doseljenik u Nin (Alföldy 1969: 78-79, 163, *ss.vv. Cornelius, Bassus*), što može indicirati dublju asimilaciju doseljenog življa u autohtone tradicije i vjerovanja u ranom carskom dobu, odnosno, može značiti da je u tom trenu ta božica bila iznimno popularna te joj stoga spomenik postavlja i netko tko nije pripadao njenom tradicijskom krugu štovatelja, ali, s druge strane, može također biti svjedočanstvo vrlo snažno uznapredovale romanizacije domaćeg pučanstva Nina i Liburnije općenito. U tom smislu je indikativno to da se u Ninu mogu naći pokazatelji rane i snažne romanizacije, kao što je npr. natpis koji je odlukom gradskog vijeća posvećen Publiju Siliju (*cos.* 20. god. pr. Kr.), namjesniku provincije Ilirik i patronu *Aenonae*, datiran u razdoblje prije nego što je Ilirik postao carskom provincijom (*CIL* 3, 2973 = 10017; Suić 1969: 68; Wilkes 1969: 59, 205). T. Apulej Antigon (*T. Appuleius T. L. l. Antigonus*), dedikant drugog natpisa posvećenog istom božanstvu i pronađenoga u istom gradu (*AE* 1938, 31), pripadao je oslobođeničkom staležu, što bi ukazivalo na to da su i oslobođenici bili uključeni u kult božice Anzotike. Unatoč tomu što nosi orijentalni kognomen, nije

similar activities; his brother was a *iuris studiosus*, but it does not necessarily imply he severed all ties with trading activities. Another example of the connections between the Aquileians and the Liburnian area are the two *socii* from Zadar and some others (Granino Cecere 2011: 163), but certainly the most famous person connecting Aquileia and Iader is *Cossutia, flaminica Divae Faustinae*, who was flaminica in both cities (*ILLug* 210 = *AE* 1956, 232a), and to whom Aquileians erected the honorary inscription in Zadar near the end of 140 AD (if we assume that *Diva Faustina* was Faustina the Elder). Such an initiative clearly points to the existence of an important group originally from Aquileia, motivated by economic and trade interests (Granino Cecere 2011: 162 ff.). Similar interests could have motivated C. Cornelius from Ilovik - an important station on the maritime route in the eastern Adriatic, and therefore in the supervision of important trade routes.

Perhaps the phrase *ob periculum quod evaserat* from the votive monument in Zadar could be tied to sailing (no. 15), even though it seems that the vow *Dis Salutaribus* was set up for "evading peril" due to some health issue.

As already mentioned, it is assumed that the large number of the Cornelii in Liburnia were of foreign origin, so the testimony of the votive inscription from Nin is even more valuable in this light (no. 5). It is dedicated to Venus Anzotica, a deity that resulted from the syncretism of the local and Roman goddess, and the dedication, according to some interpretations, refers to the statue of Venus and Priapus found in Nin (Cambi 1980: 277).¹⁰ The votive monument to this indigenous Liburnian deity was decreed by the testament of L. Cornelius Bassus, a supposed foreign (Italic) settler in Nin (Alföldy 1969: 78-79, 163, *ss.vv. Cornelius, Bassus*), which can indicate a deeper level of assimilation of the settlers into the indigenous traditions and beliefs in the early Imperial age, i.e. it can mean the goddess was extremely popular in that period and she received a monument from someone who did not traditionally belong to her circle of worshipers. On the other hand, it can also be viewed as a testament to the well-advanced Romanization of the native population of Nin and Liburnia in general. In this sense, it is indicative that we can find early traces of strong Romanization in Nin, as is the case of the inscription dedicated by the city council to Publius Silius (*cos.* 20 BC), the governor of Illyricum and the patron of Aenona, dated to the period before Illyricum became an Imperial province (*CIL* 3, 2973 =

¹⁰ U Ninu su pronađena dva natpisa posvećena spomenutom božanstvu i jedan kip pronađen na rtu koji sa sjeverozapadne strane zatvara ninsku luku (Cambi 1980: 277).

¹⁰ Two inscriptions dedicated to this deity have been found in Nin, and one on the cape that encloses the northwestern side of the Nin harbor (Cambi 1980: 277).

isključeno da je Antigona ipak bio lokalnog porijekla (Kurilić 1999: 46; usp. i Kurilić 2010: 136–137).

Više pripadnika familije Kornelija posvetilo je u rimskoj Dalmaciji svoje spomenike Silvanu koji je često zastupljen u natpisima i reljefima, osobito na području Delmata i Japoda (Matijević & Kurilić 2011: 120 i d.). U samom Ninu pronađena su tri manja spomenika s kratkim natpisima posvećenim ovom božanstvu,¹¹ od kojih se dva mogu povezati s Kornelijima (*ILug* 904 = *CIL* 3, 14322¹ [v. prethodnu bilješku]; *CIL* 3, 10019; usp. Suić 1969: 7). Dok se o dedikantu s prvoga od tih dvaju spomenika ne može reći puno više od toga jer mu je (ili joj) sačuvan samo dio nomena, dotle se za drugoga, L. Kornelija Sabina, kao što je već ranije istaknuto, na osnovi njegova imenovanja pomišlja na to da je mogao biti došljakog, najvjerojatnije italjskog porijekla.

Ni jedan od liburnskih Kornelija nije dosegnuo neku magistraturu niti svećeničku službu pa se čini da nisu bili snažno ukorijenjeni u liburnskim zajednicama. Više se čini da su Korneliji s Liburnijom poglavito bili vezani nekim poslom i da nisu uspostavili dugotrajnije klijentele niti druge vrste stabilnijih odnosa s domorodačkim stanovništvom, kako su to uspjeli učiniti neki drugi (npr. *Calpurnii* u više liburnskih gradova, *Caninii* u Aseriji i Zadru, *Octavii* u Nadinu, i dr.; v. Kurilić 2010: 197 i d., 215 i d., 225 i d.).

TKO JE ZAPRAVO BIO GAJ KORNELIJE S ILOVIKA?

Na kraju, postavlja se pitanje tko je zapravo bio Gaj Kornelije s ilovičkog natpisa kao i gdje je ovaj natpis bio originalno postavljen.

Kao što je već pokazano, nema sumnje da je Gaj Kornelije bio visoki gradski dužnosnik u Akvileji. Međutim, on je za sada prvi predstavnik Kornelijâ koji je u Akvileji dosegnuo takve visoke gradske službe; naime, od 35 Kornelija poznatih do sada s akvilejskih natpisa, tek nekoliko ih spominju ikakve službe. Većinom su to, međutim, seviri ili njihove žene, pripadnici oslobođeničkog staleža (seviri: *CIL* 5, 981: *Cornelius Crescens* i njegova žena *Cornelia Thalussa*; *InscrAqu* 2, 2757: *M. Cornelius M. l. Clarus* i *M. Cornelius Rufi l. Mansuetus*; žene sevira: *CIL* 5, 997: *Cornelia Sp. f. Procula* i *CIL* 5, 982 =

10017; Suić 1969: 68; Wilkes 1969: 59, 205). T. Apuleius T. L. l. Antigonus, the dedicant of the second inscription dedicated to the same deity and found in the same town (*AE* 1938, 31), belonged to the freed social class, which would indicate that the freedmen participated in the cult of the goddess Anzotica. Despite having an eastern cognomen, it cannot be ruled out that Antigonus might have been of local origin (Kurilić 1999: 46; cf. Kurilić 2010: 136–137).

Several Cornelii in Roman Dalmatia dedicated monuments to Silvanus, the god who was often mentioned in inscriptions and represented on reliefs, especially in the Delmatae and Iapodes territory (Matijević & Kurilić 2011: 120 ff.). Three smaller monuments bearing short inscriptions dedicated to this deity were found in Nin,¹¹ two of which can be tied to the Cornelii (*ILug* 904 = *CIL* 3, 14322¹ [see previous footnote]; *CIL* 3, 10019; cf. Suić 1969: 7). Not much can be said of dedicant from one of these inscriptions because his (or her) name has been only partially preserved, but the dedicant of the second one, L. Cornelius Sabinus, as previously stated, could have been of foreign, likely Italic origin.

Not one of the Liburnian Cornelii ever became a magistrate or priest, so it seems they were not heavily entrenched in the Liburnian communities. It would seem more likely that the Cornelii were tied to Liburnia primarily through some business deals and that they did not establish long-lasting clienteles or any other more permanent relationships with the native population, as some others managed to do (e.g. *Calpurnii* in several Liburnian towns, *Caninii* in Asseria and Zadar, *Octavii* in Nadin, and others; see Kurilić 2010: 197 ff., 215 ff., 225 ff.).

WHO WAS C. CORNELIUS FROM ILOVIK REALLY?

Finally, the question arises, who was C. Cornelius from the Ilovik inscription really, and where was this inscription originally placed?

As already discussed, there is no doubt that C. Cornelius was a senior city official in Aquileia. However, so far, he is the first representative of the Cornelii to have reached such high ranking city offices in Aquileia; out of the 35 Cornelii members thus known

¹¹ Jedan se natpis u epigrafskim zbirkama pojavljuje pod dva različita broja, kao dva različita spomenika, no jamačno je riječ o jednom te istom: [*Silva*]no sac[rum] / [. Co]rnel[ius] / [... v[otum] s[olvit] l[ibens]] m[erito] (*ILug* 904), [*Silva*]no sac[rum] / [. Co]rneliu[s] / [... v[otum] s[olvit] l[ibens]] m[erito] (*CIL* 3, 14322¹), pa bi se prema tome trebalo raditi o samo tri, a ne četiri spomenika Silvanu (koliko ih navodi Suić 1969: 77).

¹¹ One inscription appears in epigraphic collections under two different reference numbers, as two different monuments, but it is in fact one and the same: [*Silva*]no sac[rum] / [. Co]rnel[ius] / [... v[otum] s[olvit] l[ibens]] m[erito] (*ILug* 904), [*Silva*]no sac[rum] / [. Co]rneliu[s] / [... v[otum] s[olvit] l[ibens]] m[erito] (*CIL* 3, 14322¹), which would mean there are only three, not four inscriptions dedicated to Silvanus (as enumerated by Suić 1969: 77).

CIL 5, 1437: *Cornelia M. lib. Hermione*).¹² Jedna je Kornelija u Akvileji bila *magistra Bonae Deae* (*CIL* 5, 757: *Cornelia Ephyre*), a poznati su još i jedan ili dva člana kolegija (*CIL* 5, 798 te možda i *InscrAqu* 1, 681 = *EDR* 117654), jedan *rhetor* (*CIL* 5, 1028) te jedan *evocatus Augusti* (*CIL* 5, 742). Nije isključeno da je ilovički Gaj Kornelije bio potomak neke od onih sevirskih familija, koji je nastavio sa socijalnim usponom u svom gradu, ali raspoložemo s premalo podataka o njemu da bismo ga mogli makar pokušati povezati s nekima od njih.

Za sada se, zbog manjka istraživanja, podjednako teško opredijeliti za to gdje je bio originalno postavljen njegov nadgrobni natpis; ipak, izglednije je da je natpis stajao na otoku Sv. Petru, osobito zbog toga jer je na njemu postojao rimski građevni kompleks, a uz njega je moralo biti osigurano i mjesto za pokop njegovih stanovnika (Čaušević-Bully & Bully 2012: 421; v. još i kod Ćus Rukonić 1982: 14; Imamović 1975: 225). Nakon napuštanja kompleksa dio pogodnog građevinskog materijala vjerojatno je bio prevezen na obližnji otok Ilovik kako bi se ubrzala izgradnja ranokršćanske crkve. Dakako, takva ponovna upotreba građevinskog i inog materijala bila je uobičajena pojava, osobito tijekom kasne antike i ranog srednjeg vijeka. Tvrdnju o postojanju grobnog prostora na otoku Sv. Petru svakako bi mogao potkrijepiti i nalaz kasnoantičkog sarkofaga, koji, zajedno s novootkrivenim kasnoantičkim grobom (Čaušević-Bully & Bully 2012: 415 i d.) i činjenicom da se pokojnici i danas s otoka Ilovika prevoze na otok Sv. Petar kako bi se pokopali u groblju izgrađenom unutar zidova napuštenog benediktinskog samostana (više v. kod Čaušević-Bully & Bully 2012: 414 i d.; Čaušević-Bully *et al.* 2011: 40 i d.; Starešina, 1978, 130 i d.; Fučić 1949: 75 i d.; Badurina 1992: 7 i d.), ukazuje na kontinuitet pokapanja ljudi upravo na prostoru tog otoka. Nadalje, javlja se i problem samog postojanja antičkog naselja na otoku Iloviku. Crkva sv. Andrije bila je dovoljno velika da je mogla služiti i većoj kongregaciji vjernika, ali za sada tragova ranijih naselja na Iloviku nema, što dakako ne znači da se neće pronaći, jer je danas prostor oko crkve obrastao šikarom kroz koju je gotovo nemoguće obaviti ikakva rekognosciranja.¹³ Osim toga, ako je

from inscriptions in Aquileia, only a few mention any city offices at all. Mostly these are seviri or their wives, members of the servile social class (seviri: *CIL* 5, 981: *Cornelius Crescens* and his wife *Cornelia Thalusssa*; *InscrAqu* 2, 2757: *M. Cornelius M. l. Clarus* i *M. Cornelius Rufi l. Mansuetus*; wives of seviri: *CIL* 5, 997: *Cornelia Sp. f. Procula* and *CIL* 5, 982 = *CIL* 5, 1437: *Cornelia M. lib. Hermione*).¹² One *Cornelia* in Aquileia was a *magistra Bonae Deae* (*CIL* 5, 757: *Cornelia Ephyre*), and one or two other collegium members are also known (*CIL* 5, 798 and perhaps also *InscrAqu* 1, 681 = *EDR* 117654), one *rhetor* (*CIL* 5, 1028) and one *evocatus Augusti* (*CIL* 5, 742). We cannot rule out that the C. *Cornelius* from Ilovik was a descendant of one of these seviri families, and that he continued the social climb in his town, but we have too little information on him to try and connect him to some of them.

Due to a lack of research, it is still difficult to determine where his tombstone was originally placed; however, it seems likely that it stood on the island of St. Peter, particularly because there existed a Roman building complex, and a funerary space must have been provided nearby (Čaušević-Bully & Bully 2012: 421; see more at Ćus Rukonić 1982: 14; Imamović 1975: 225). After the complex was abandoned, the suitable building material was probably transported to the nearby island Ilovik in order to speed up the construction of the early Christian church. Of course, the reuse of building and similar material was a common occurrence, especially in Late Antiquity and the Early Middle Ages. The claim of the existence of a cemeterial area on the island of St. Peter can be supported by the find of a sarcophagus from Late Antiquity, together with the recently discovered Late Roman grave (Čaušević-Bully & Bully 2012: 415 ff.), and the fact that even today people are transported from the Ilovik island to St. Peter's island in order to be buried in the graveyard inside the abandoned Benedictine monastery complex (more in Čaušević-Bully & Bully 2012: 414 ff.; Čaušević-Bully *et al.* 2011: 40 ff.; Starešina, 1978, 130 ff.; Fučić 1949: 75 ff.; Badurina 1992: 7 ff.), all of which point to a continuity of burial on this island. Furthermore, there is the problem of the existence of the ancient settlement on Ilovik itself. The church of St. Andrew was big enough to serve a large congregation, but for now there are no traces of an early settlement on Ilovik, which of course does not mean there will not be any found later on, because the area surrounding the church is now covered in shrubs which makes any field survey impos-

¹² Jedan *sevir Aquileiae* zabilježen je i u gradu Puli (*CIL* 5, 71: *L. Satonius Trophimus VI vir Aquileiae*), na više od pola puta između Akvileje i Ilovika.

¹³ U starijoj literaturi navode se nespecificirani antički nalazi na o. Iloviku, ali nikakvi konkretni nalazi nisu predočeni kao dokaz (v. npr. Imamović 1975: 225). Unutar crkve je prilikom istraživanja otkriveno više ulomaka dislociranih ljudskih kostiju, uglavnom koncentriranih u središnjem dijelu broda, koje je vrlo vjerojatno lokalno stanovništvo prebacilo na to mjesto prilikom obrade zemlje, pa je moguće da se na okolnom području nalaze (kasnoantičke?) grobnice koje su obradom zemlje devastirane, što bi ukazivalo na dugotrajnije i brojnije naseljavanje na otoku.

¹² One *sevir Aquileiae* was recorded in Pula (*CIL* 5, 71: *L. Satonius Trophimus VI vir Aquileiae*), more than halfway between Aquileia and Ilovik.

i postojalo naselje u 5. i 6. st., to ne mora automatski značiti da je ono imalo kontinuitet od 1. ili 2. st. kada se datira nastanak nadgrobnog natpisa.

Sam natpis na spomeniku vrlo izravno upućuje na povezanost otoka Ilovika i Sv. Petra s Akvilejom i na prometnu važnost otočja koje je zauzimalo istaknutu poziciju na plovnom pravcu duž istočne obale Jadrana (Sl. 7), dok je kanal između otoka Ilovika i Sv. Petra bio važno sidrište i sklonište od nepovoljnih vremenskih uvjeta za antičke pomorce i trgovce (Serventi 2012: 402 i d.). Opsežna trgovina se u pravilu odvijala morskim putovima zbog svoje funkcionalnosti, brzine i veće količine materijala koja se mogla prevesti, a za sjeverni Jadran i područje Kvarnera važni su bili pravci, potvrđeni brodolomima, pristanišnim kompleksima i lukobranima, koji su se odvijali od Paga, preko područja Lošinja, uključujući i Ilovik, i uz zapadnu obalu Istre u pravcu Spine, Akvileje i Ravene (v. od novijih radova Čaušević-Bully & Bully 2012: 414 i d.; Serventi 2012: 402 i d.; usp. i Jurišić 2000: 53 i d.; Jurkić 1986: 72; Vrsalović 1979: 150 i d.). Akvileja je bila sjecište mnogih važnih rimskih cesta i pomorskih putova kao i početna točka glavne transverzale koja je povezivala sjevernu Italiju s Jaderom, Salonom i istočnim provincijama (Vedaldi Iasbez 2003: 124 i d.; Miletić 2006: 125 i d.). Prema Herodijan (8, 2, 3), Akvileja je bila iznimno dobro pozicionirana za transport robe u unutrašnjost bilo cestovnim pravcima bilo rijekama, a kao najveći grad u tom dijelu Italije održavala je stalni kontakt s Ilirikom kao izvorom mnogih dobara. Ta kolonija bila je središte za prodaju i "sortiranje" robova koji su u vrijeme 2. i 1. st. pr. Kr. velikim brojem potjecali upravo s područja današnje Istre i Dalmacije (Vedaldi Iasbez 2003: 128; Strabo, *Geog.*, 5, 1, 8), a tijekom svih razdoblja rimskog carstva zadržala je primat kao centar za iskrcaj materijala i ljudstva za dunavski limes (Ceconi 2003: 406). Prisutnost tako velike kolonije, nezaobilaznog trgovačkog središta i čvorišta pomorskih i kopnenih putova, utjecala je u širim razmjerima na razvoj okolnih teritorija pa se stoga takva interakcija može osjetiti i na području Kvarnera koji je bio u kontinuiranom doticaju s Akvilejom (Serventi 2012: 403; Jurišić 2000: 53). Novija istraživanja ukazala su na to da je kompleks na sv. Petru sadržavao prostrane skladišne prostore i stoga je mogao biti i centar za skladištenje robe koja se onda prosljeđivala dalje prema naseljima u Kvarnerskom zaljevu (Čaušević-Bully & Bully 2012: 421 i d.). Mogla bi se, dakle, postaviti teza da je Gaj Kornelije bio vlasnik građevnog kompleksa, vjerojatno maritimne vile, i to na otoku Sv. Petru, a s obzirom na to da je bio viši civilni dužnosnik u jednoj tako važnoj koloniji kao što je Akvileja, dolazi do izražaja i samo značenje ovih dvaju otoka u trgovini

sible.¹³ Besides, even if there was a settlement here in the 5th and 6th centuries, it does not automatically mean it was a continuation of a 1st or 2nd century settlement, when the tombstone was created.

The inscription itself directly links the two islands Ilovik and St. Peter to Aquileia, and points to the importance of the position of these islands on the trade and maritime routes along the eastern Adriatic coastline (Fig. 7), while the channel between the two islands served as an important anchorage and shelter spot from unfavorable weather conditions for the ancient sailors and traders (Serventi 2012: 402 ff.). The extensive trade was basically conducted by sea, due to its functionality, speed and large quantity of goods that could be transported, and for the north Adriatic and the Kvarner area, the important routes, confirmed by shipwrecks, docking complexes and breakwaters, ran from Pag across Lošinj, including Ilovik, alongside the western coast of Istra towards Spina, Aquileia and Ravenna (for more recent works, see Čaušević-Bully & Bully 2012: 414 ff.; Serventi 2012: 402 ff.; cf. Jurišić 2000: 53 ff.; Jurkić 1986: 72; Vrsalović 1979: 150 ff.). Aquileia was the intersection of many important Roman roads and sea routes, as well as the starting point of the main trunk road that connected northern Italy with Iader, Salona and the eastern provinces (Vedaldi Iasbez 2003: 124 ff.; Miletić 2006: 125 ff.). According to Herodian (8, 2, 3), Aquileia was extremely well positioned for the transport of goods into the interior, via roads or rivers, and as the largest town in that part of Italy it maintained constant contact with Illyricum, as it was a source of many natural resources. The colony was a hub for the sale and "sorting" of slaves during the 2nd and 1st century BC, who came in large numbers from the present-day Istria and Dalmatia (Vedaldi Iasbez 2003: 128; Strabo, *Geog.*, 5, 1, 8), and during the entire Roman Imperial period it retained the primacy of being the center for unloading materials and manpower for the Danube limes (Ceconi 2003: 406). The presence of such a large colony, an important commercial center and hub of maritime and inland transport routes, impacted on a larger scale the development of the surrounding territory and such interactions can be sensed in the Kvarner region, which was in continuous contact with Aq-

¹³ Older literature mentions unspecified ancient finds from Ilovik, but no concrete finds are presented as proof (e.g. Imamović 1975: 225). Many remains of dislocated human bones were found inside the church, mostly concentrated in the central area of the nave, and they were probably put there by the local population who discovered them during land cultivation, so it is possible that some tombs (from Late Antiquity?) used to lie in the nearby area, and that they had been devastated in the process of land tilling, which would point to a longer and more numerous settlement of the island.

Slika 7. Pretpostavljeni plovni putovi koji spajaju o. Ilovik i sv. Petar s važnim antičkim trgovačkim centrima i naseljima (Čaušević-Bully & Bully 2012: 414).

Figure 7. The supposed maritime routes which connected Ilovik and St. Peter islands to important ancient trading centers and settlements (Čaušević-Bully & Bully 2012: 414).

i prometu koji se odvijao duž istočne jadranske obale prema većim sjevernojadranskim lukama. Možda se ovaj gradski magistrat, nakon što se zasitio

uilea (Serventi 2012: 403; Jurišić 2000: 53). Recent research has indicated that the complex on St. Peter's contained spacious storage areas and therefore could

gradskoga života i municipalnih službi u Akvileji, a računajući na prometnu povezanost ovog otočja s Akvilejom i na njegovu važnost na pomorskim putovima, povukao na svoje imanje na Sv. Petru.¹⁴

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Kao što je vidljivo po predstavljenim nalazima, većina natpisa koji spominju Kornelije na području Liburnije potječe s njenog južnog dijela, a ponajviše s područja antičkog Zadra i Nina, što i nije začudno, osobito s obzirom na to da su ta naselja bila iznimno važni trgovački i administrativni centri. Ipak, najveći broj njihovih natpisa u provinciji Dalmaciji pronađen je u Saloni koja se brojem može mjeriti i s Akvilejom, odakle i potječe naš Gaj Kornelije. Svakako je važno napomenuti da je familija Kornelija bila široko razgranata i kao takva sve ove važne ličnosti koje su djelovale na području Jadrana i same Liburnije nisu bili pripadnici iste obitelji, ali zasigurno su bili nosioci jednog starog i iznimno poštovanog imena; imena familije koja je u mnogim stoljećima rimskog razvoja igrala ključnu ulogu u rimskoj politici, a shodno tome je dala mnoge vojskovođe koji su to ime zasvagda zapisali u svjetsku povijest, ali i male trgovce i obične ljude koji su svoj trag u svijetu pokušavali ostaviti preko epigrafskih spomenika.

Jedan od pripadnika te familije bio je i Gaj Kornelije iz Akvileje, a računajući na status koji je imao i činjenicu da je pripadao višem sloju građanstva i višem imovinskom cenzusu, on je zasigurno odabrao povoljno mjesto za izgradnju svog gospodarsko-ladanjskog kompleksa. Otoci Ilovik i Sv. Petar bili su od iznimne važnosti za plovni pravac duž istočne obale Jadrana, pa su stoga brodovi tu nalazili pogodno mjesto za opskrbu, sklanjanje i sidrište, ali i kao mjesto razmjene dobara kao i točka za nadzor prometa te protoka robe između Istoka i Zapada.

have been a central storage area of goods which were then forwarded to the settlements in the Kvarner bay (Čaušević-Bully & Bully 2012: 421 ff.). It could thus be inferred that C. Cornelius was the owner of the building complex, probably a maritime villa, on the island of St. Peter, and given that he was a senior city official in a colony as important as Aquileia, importance of these two islands for trade and transport, which took place along the eastern Adriatic coast towards greater ports in the north, becomes even more evident. Perhaps this town magistrate grew tired of city life and his municipal services in Aquileia and, counting on the transport connections of the islands to Aquileia and on its importance for maritime routes, retreated to his estate on St. Peter's.¹⁴

CONCLUDING REMARKS

As evidenced by the presented finds, most inscriptions mentioning the Corneli in Liburnia come from its southern part, mostly from the areas of ancient Zadar and Nin, which is not surprising, given that these towns were extremely important trade and administrative centers. However, the largest number of inscriptions in the Dalmatia province come from Salona, which can be numerically compared to Aquileia, where our C. Cornelius was from. It is also important to mention that the Cornelia gens was widespread across the Roman state, and as such these important historical figures which acted in the Adriatic and Liburnia areas were not members of the same family, but surely carried an old and well respected family name; a *familia* that played a key role during many centuries of Roman development and in its politics, and consequently produced many military leaders whose names went down in history, but also small traders and ordinary people who tried to leave their mark in the world by erecting epigraphic monuments.

One of the *Cornelii* was C. Cornelius from Aquileia, and considering the status he held and the fact that he belonged to the upper class of citizens and a higher property census, he surely picked a convenient spot to build his rural estate complex. The islands Ilovik and St. Peter were of great importance for the maritime trade route along the eastern Adriatic coast, so the ships found here a favorable place for supply, shelter and anchorage, but also a perfect location for trading and for monitoring traffic and the flow of goods between the East and West.

¹⁴ Slična praksa se javlja i u noričkom prostoru gdje su mnogi nadgrobni spomenici koji su pripadali gradskim magistratima pronađeni u ruralnom području, a ne uz same gradove, što bi ukazivalo na to da su gradski magistrati, ili barem dio njih, preferirali život van gradskih sredina (Šašel Kos 2002: 132-133).

¹⁴ A similar practice occurs in Noricum where many tombstones found in rural areas belong to city magistrates, which would point to at least a portion of them preferring the life outside city centers (Šašel Kos 2002: 132-133).

PRILOG 1 / APPENDIX 1

1. ORTOPLINIA (uzidan u blizini Jablanca), međaš, *ILug* 919; Wilkes 1974: 258, br. 1; Kurilić 1999: br. 2664
Ex dec[r(eto)] / P. Cornel[i] / Dollabel(l)ae / leg(ati) pr(o) pr(aetore) A[ug(usti)] /5 [[6]] / int(er) Begos et Ortopli[nos].

2. APSORUS(?) (Ilovik - Sićadrija)

[—] / C(aio) Co[r]nelio / h(oc) [m(onumentum)] f(ecit) / Aqui[lei]ae / aed(ili) [IIII] vir(o)

3. AENONA(?) (između Vira i Privlake), *CIL* 3, 10019; Kurilić 1999: br. 2425

L. Cornelius / Sabinus / Silvano v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).

4. AENONA (Nin - Ždrijac), *ILug* 915; Kurilić 1999: br. 2137

Iovi Optum/o Maximo / Cornelia / C. f. Tertia /5 v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

5. AENONA (Nin), *AE* 1940, 6; *EDH* HD020721; Kurilić 1999: br. 2931

Veneri Ansotic(ae) / sacrum / Baebia C. f(ilia) Maximil/la ex testament(o) /5 L. Corneli Bassi fecit.

6. AENONA (Nin), *CIL* 3, 143221 (= Kurilić 1999: br. 2495) = *ILug* 904 (= Kurilić 1999: br. 2134)

[Silva]no sac[rum] / [. Co]rneliu[s] / [v(otum) s(olvit) l(ibens)] m(erito).

7. IADER (Diklo kod Zadra), međaš, neobjavljen (preliminarno priopćenje u: Kurilić & Baraka 2012: nr. 34, Fig. 6)

Determina(vit) / C(aius) Velius Bassus / (centurio) leg(ionis) VII iussu / P(ublili) (Cornelii) Dolabellae / leg(ati) Augusti pro pr(aetore fines?) / inter A[----]is / [et ---]T[---]

8. IADER (Zadar), *CIL* 3, 2936 (+ p. 1037, + p. 2273); Nedved 1992: 153 i d., br. 27; Kurilić 1999: br. 1151

M(anius) Cornelius Hiero / v(ivus) f(ecit) s(ibi) et / Corneliae Heroidi / uxori carissimae et /5 M(anio) Cornelio Carpo neg(otiatori) oleario / et M(anio) Cornelio Carpo / iuris studioso et / libertis libertabusq(ue).

9. IADER (Zadar), *CIL* 3, 2943; Nedved 1992: 153 i d., br. 31; Kurilić 1999: br. 1147

Cornelia [R]e[s]tuta / Corneliae Quartae / patronae benemerenti.

10. IADER (Zadar), *CIL* 3, 2951 (+ p. 2328169); *ILug* 2884; Nedved 1992: 154 i d., br. 38; Kurilić 1999: br. 1143

[-----]issa / [?---?]co Septumia f(ecit) fratri / suo. Ravonia Maxuma / annoru[m] XXXII /5 (et) Cornelia P. f(ilia) Secunda / annorum XII v(ivae) f(ecerunt) sibi et sui[s].

11. IADER (Zadar), *ILug* 897; Nedved 1992: 158 i d., br. 90; Kurilić 1999: br. 2070

Corneliae C(ai) l(ibertae) / Germe C[-----]/phronius Paullus merenti fecit.

12. IADER (Zadar), Nedved 1992: 161 i d., br. 118; Kurilić 1999: br. 2094

D(is) M(anibus) Corneliae Metrodo/ra(e) ann(oru)m VI / Cornelia Seberina /5 et Aurelius Metro/dorus parent{i}(e)s f(iliae) / dulcissim(a)e.

13. IADER (Zadar), baza ili tabula, *CIL* 3, 2908 (+ p. 1635; + p. 2273); Nedved 1992: 167, br. 176; Kurilić 1999: br. 2274

Ti(berius) Caesar Divi Aug(usti) filius) / Augustus, imp(erator), pontif(ex) max(imus), / trib(unicia) potest(ate) XX, co(n)s(ul) III. / Leg(io) VII. Leg(io) XI. /5 P. Cornelio Dolabella / leg(ato) pro pr(aetore).

14. IADER (Zadar - kod gradskog groblja), *ILLug* 885; Nedved 1992: 157 i d., br. 82; Kurilić 1999: br. 1124
Sex. Cornelio / Sex. l(iberto) Acasto / ex testamento / in fronte ped(es) XII /5 [e]t in agro ped(es) XI.

15. IADER (Zadar - kod groblja), *ILLug* 2881; *AE* 1971, 297 = *AE* 1965, 352; Nedved 1992: 158 i d., br. 92; Kurilić 1999: br. 2071
Dis / salutari/bus / Cn. Corne/lius Severus / ob periculum / quod evase/rat.

16. CORINIUM (Gornji Karin), međaš, Čače 2003: 19 i d., br. 1; *AE* 2003, 1332.
Ex [decr(eto) P. Corn(elii) Dol(abellae) leg(ati) pr(o) [pr(aetore) det(erminavit) C. Titius Geminus (centurio?) [-? - leg(ionis) VII inte[r Asser(iates) et C[or(inienses)]

17. CORINIUM (Popović - Sv. Mihovil; uzidan), međaš, *CIL* 3, 9973 (+ p. 2273); *ILS* 5953; *ILLug* 2871; Wilkes 1974: 260, br. 6; Čače 2006: 65-79, 75; Kurilić 1999: br. 2413
[E]x edictu P. Cor(neli) Dolabel(la)e leg(ati) / pro pr(aetore) determinav[it] / S. Titius Geminus /5 pri(nceps) posterior leg(ionis) / VII inter Neditas / et Corinienses, / restituti iussu A. / Duceni Gemini, /10 leg(ati) Augusti pr(o) p[ra]etore] / per A. Resium [M]a/ximum (centurionem) leg(ionis) XI / C(laudiae) p(iae) f(idelis) pr(incipem) posterior(em) / et Q. Aebutium /15 Liberalem (h)astat(um) / posteriore(m) leg(ionis) / eiusdem.

18. CORINIUM (Popović - uzidan u kuću nedaleko od crkve Sv. Mihovila), međaš, *ILLug* 2872; *AE* 1910, 80; Wilkes 1974: 259, br. 3; Čače 2006: 65-79, 75; Kurilić 1999: br. 2736
[E]x dec[re]to] / [P.] Corne[li] / [Do]label(lae) le[g(ati) pro] / [pr(aetore)] finis int[er] /5 [-----].

19. ASSERIA (Podgrađe), *CIL* 3, 2851 (+ p. 1037, + p. 1630); Kurilić 1999: br. 995
D(is) M(anibus) / M. Cornelio / Eutychiano, C/ornelia Paulin/Sa patri pien/tissimo / fe(cit).

20. COLENTUM(?) (otočić Sustipanac kod Šibenika), *CIL* 3, 2799; Kurilić 1994: 238 i d., br. 45; Kurilić 1999: br. 1509
Infelicissimo infan/ti Cor(nelio) Urso qui vixit / an(nos) II men(ses) II dies XX / Birrius Fortunius /5 et Iul(ia) Firmi[n]a filio in/comparabili.

21. SCARDONA (Skradin), *CIL* 3, 6413; Kurilić 1999: br. 2364
P. Cornelius P. [f(ilius)] Ep[or]e[diensis] / mil(es) leg(ionis) XI, ann(or)um XXX, stip(endiorum) VIII.

22. BURNUM (Ivoševci - Rudele), Kurilić 1999: br. 2842
[P.? Corn?]elius(?) [.f. Sca(]ptia tribu?) / [R?]epentinus / domo Floren[t?]ia / v(ivus) f(ecit) sib(i) et co(n)iugi /5 Corneliae P. l(ibertae) / Fortunat(a)e. / [H(oc)] m(onumentum) {i} h(eredem) n(on) s(equetur).

KRATICE / ABBREVIATIONS

AE	<i>Anneé épigraphique</i> , Paris.
CIL	<i>Corpus Inscriptionum Latinarum</i> , Berlin.
EDCS	<i>Epigraphik-Datenbank Clauss / Slaby</i> http://oracle-vm.ku-eichstaett.de:8888/epigr/epigraphik_en (posjet / accessed: 30 Nov 2012)
EDH	<i>Epigraphic Database Heidelberg</i> , http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/inschrift/suche_suche (posjet / accessed: 30 Nov 2012)
EDR	<i>Epigraphic database Roma</i> , http://www.edr-edr.it/Italiano/index_it.php (posjet / accessed: 30 Nov 2012)
IEAquil	G. Lettich, <i>Itinerari epigrafici aquileiesi. Guida alle epigrafi esposte nel Museo Archeologico Nazionale di Aquileia</i> (Antichità altoadriatiche 50), Trieste, 2003. http://www.aaadaquileia.it/Epigrafi/Epigrafi.htm (posjet / accessed: 4 Feb 2012)
ILJug	A. Šašel & J. Šašel, <i>Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX repertae et editae sunt</i> (Situla 5), Ljubljana, 1963; <i>Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMLX et MCMLXX repertae et editae sunt</i> (Situla 19), Ljubljana, 1978; <i>Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMII et MCMXL repertae et editae sunt</i> (Situla 25), Ljubljana, 1986.
ILS	<i>Inscriptiones Latinae selectae</i> , H. Dessau (ed.), Berlin, 1892–1916.
InscrAquil	<i>Inscriptiones Aquileiae: I-III</i> , J. B. Brusin (ed.), Udine, 1991–1993.
RE	<i>Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft: neue Bearbeitung</i> , A. F. Pauly, G. Wissowa, W. Kroll, K. Witte (eds.), Stuttgart, 1893–1980.

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

Alföldy 1963	G. Alföldy, "Das Leben der dalmatinischen Städte in des Zeit des Prinzipates", <i>Živa antika</i> 12/2, Skopje, 1963, 323–337.
Alföldy 1969	G. Alföldy, <i>Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatien</i> , Heidelberg, 1969.
Badurina 1992	A. Badurina, "Bizantski plovni put po vanjskom rubu sjevernih jadranskih otoka", <i>Radovi Instituta za povijest umjetnosti</i> 16, Zagreb, 1992, 7–11.
Bandelli 2003	G. Bandelli, "Aquileia colonia latina dal senatus consultum del 183 a.C. al supplementum del 169 a.C.", in: G. Cuscito (ed.), <i>Aquileia dalle origini alla costituzione del ducato longobardo, storia – amministrazione – società</i> (Antichità altoadriatiche 54), Trieste, 2003, 49–78.
Bilić-Dujmušić 2000	S. Bilić-Dujmušić, <i>Ratne operacije u provinciji Ilirik 49.-47. g. pr. Kr.</i> (neobjavljen magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu / unpublished MA dissertation, University of Zagreb), Zagreb, 2000.
Bojanovski 1974	1974 I. Bojanovski, <i>Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji</i> (Djela Akademije nauka umjetnosti Bosne i Hercegovine 47. Centar za balkanološka ispitivanja 2), Sarajevo, 1974.
Buchi 2003	E. Buchi, "Aquileia da Tiberio ad Antonio Pio (14-161. d. C.)", in: G. Cuscito (ed.), <i>Aquileia dalle origini alla costituzione del ducato longobardo, storia – amministrazione – società</i> (Antichità altoadriatiche 54), Trieste, 2003, 177–219.

- Cambi 1980 N. Cambi, "Enonska Venera Anzotika", *Diadora* 9, Zadar, 1980, 273–278.
- Chiabà 2003 M. Chiabà, "Spunti per uno studio sull'origo delle gentes di Aquileia repubblicana", in: G. Cuscito (ed.), *Aquileia dalle origini alla costituzione del ducato longobardo, storia – amministrazione – società* (Antichità altoadriatiche 54), Trieste, 2003, 79–118.
- Cecconi 2003 G. A. Cecconi, "Aquileia come centro amministrativo in età imperiale", in: G. Cuscito (ed.), *Aquileia dalle origini alla costituzione del ducato longobardo, storia – amministrazione – società* (Antichità altoadriatiche 54), Trieste, 2003, 405–423.
- Čače 1993 S. Čače, "Prilozi povijesti Liburnije u 1. stoljeću prije Krista", *Radovi zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 35, Zadar, 1993, 1–35.
- Čače 2003 S. Čače, "Aserija u antičkim pisanim izvorima", *Asseria* 1, Zadar, 2003, 7–43.
- Čaušević-Bully et al. 2011 M. Čaušević-Bully & S. Bully, "Saint-Pierre d'Ilovik. Une station maritime majeure du nord de l'Adriatique, de l'Antiquité au Moyen-Âge", *Histria antiqua* 21, Pula, 2012, 413–426.
- Čaušević-Bully & Bully 2012 M. Čaušević-Bully & S. Bully, "Saint-Pierre d'Ilovik. Une station maritime majeure du nord de l'Adriatique, de l'Antiquité au Moyen-Âge", *Histria antiqua* 21, Pula, 2012, 413–426.
- Ćus-Rukonić 1982 J. Ćus-Rukonić, "Arheološka topografija otoka Cresa i Lošinja", in: B. Čečuk, I. Marović & Ž. Rapanić (ed.), *Arheološka istraživanja na otocima Cresu i Lošnju* (Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 7), Zagreb, 1982, 9–19.
- Faber 1987 A. Faber, "Osvrt na neka utvrđenja otoka Krka od vremena prehistorije do antike i srednjeg vijeka", *Prilozi Odjela za arheologiju Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu* 3/4, Zagreb, 1986–1987, 113–140.
- Fučić 1949 B. Fučić, "Izvjestaj o putu po otocima Cresu i Lošnju", *Ljetopis JAZU* 55, Zagreb, 1949, 31–77.
- Fučić 1995 B. Fučić, *Apsyrtydes. Kulturno-povijesni putopis po otočju Cresa i Lošinja*, Mali Lošinj, 1995.
- Granino Cecere 2011 M. G. Granino Cecere, "Cossutia, flaminica a Iader e Aquileia", *Kačić: zbornik Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja / acta Provinciae ss. Redemptoris Ordinis Fratrum Minorum in Croatia* 41–43 (Zbornik u čast Emilija Marina za 60. rođendan / Miscellanea Emilio Marin sexagenario dicata), Split, 2009–2011, 159–167.
- Imamović 1975 E. Imamović, "Antička naselja na otočkoj skupini Cres - Lošinj", in: V. Marković (ed.), *Otočki ljetopis Cres - Lošinj* 2, Mali Lošinj, 1975, 212–229.
- Jadrić & Miletić 2008 I. Jadrić & Ž. Miletić, "Liburnski carski kult", *Archaeologia Adriatica* 2/1, Zadar, 2008, 75–90.
- Jurišić 2000 M. Jurišić, *Ancient Shipwrecks of the Adriatic. Maritime transport during the first and second centuries AD* (BAR International Series 828), Oxford, 2000.
- Jurkić 1986 V. Jurkić, "Prilog za sintezu povijesti Istre u rimsko doba", in: V. Jurkić (ed.), *Arheološka istraživanja u Istri i Hrvatskom primorju* (Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 11/1), Pula, 1986 [1987], 65–80.
- Kurilić 1994 A. Kurilić, "Latinski natpisi antičkog, kasnoantičkog i ranosrednjovjekovnog razdoblja na otoku Pagu i zadarsko-šibenskom otočju", *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 36, Zadar, 1994, 191-246.
- Kurilić 1999 A. Kurilić, *Pučanstvo Liburnije od 1. do 3. st. po Kristu: antroponimija, društvena struktura, etničke promjene, gospodarske uloge* (neobjavljena doktorska disertacija, Sveučilište u Zadru / unpublished PhD thesis, University of Zadar), Zadar, 1999.
- Kurilić 2002 A. Kurilić, "Liburnski antroponimi", *Folia onomastica Croatia* 11, Zagreb, 2002, 123–148.

- Kurilić 2008 A. Kurilić, "Imenovanje žena u ranorimskoj Liburniji i takozvana "ženska praenomina", *Archaeologia Adriatica* 2/1, Zadar, 2008, 161–167.
- Kurilić 2010 A. Kurilić, "Komemoratori i pokojnici s liburnskih cipusa: tko su, što su i odakle su? / Commemorators and deceased on Liburnian cippi: who were they, what were they and where have they come from?", *Asseria* 8, Zadar, 2010, 131–274.
- Kurilić & Baraka 2012 A. Kurilić & J. Baraka: "Boundary Stones from Roman Dalmatia - Some Recent Discoveries", poster na međunarodnom znanstvenom skupu XIV Congressus internationalis epigraphiae Graecae et Latinae, Berlin, 27.-31. 8. 2012.
- Magaš et al. 2005 D. Magaš, J. Faričić & R. Lončarić, "Osnovni geografski čimbenici suvremene preobrazbe Ilovička", *Geoadria* 10/1, Zadar, 2005, 21–51.
- Mainardis 2003 F. Mainardis, "Norma onomastica e uso del nome in Aquileia Romana: alcune riflessioni", in: G. Cuscito (ed.), *Aquileia dalle origini alla costituzione del ducato longobardo, storia – amministrazione – società* (Antichità altoadriatiche 54), Trieste, 2003, 559–589.
- Margetić 1987 L. Margetić, "O natpisu o gradnji krčkih gradskih bedema sredinom 1. st. pr. n. e.", *Arheološki radovi i rasprave* 10, Zagreb, 1987, 171–183.
- Matijašić 2009 R. Matijašić, *Povijest hrvatskih zemalja u antici do cara Dioklecijana* (Biblioteka Hrvatska povijest. Povijest hrvatskih zemalja u antici 1), Zagreb, 2009.
- Matijević & Kurilić 2011 I. Matijević & A. Kurilić, "Dva neobjavljena žrtvenika iz Salone / Two Unpublished Altars from Salona", *Opuscula archaeologica* 35, Zagreb, 2011, 135–165.
- Medini 1969 J. Medini, "Epigrafički podaci o munificijencijama iz antičke Liburnije", *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 6 (3), Zadar, 1969, 45–75.
- Miletić 2006 Ž. Miletić, "Roman Roads along the Eastern Coast. State of Research", in: S. Čače, A. Kurilić & F. Tassaux (eds.), *Les routes de l'Adriatique antique: géographie et économie. Actes de la Table ronde du 18 au 22 septembre 2001 (Zadar) / Putovi antičkog Jadrana: geografija i gospodarstvo. Radovi s Okruglog stola održanog u Zadru od 18. do 22. rujna 2001.*, Bordeaux – Zadar, 2006, 125–136.
- Nedved 1992 B. Nedved, "Stanovništvo Zadra od 1. do 3. stoljeća (I. dio)", *Diadora* 14, Zadar, 1992, 109–263.
- Rendić-Miočević 1952 D. Rendić-Miočević, "Družov boravak u Dalmaciji u svjetlu novog viškog natpisa", *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 54, Split, 1952, 41–50.
- Rendić-Miočević 1959 D. Rendić-Miočević, "Cohors VI voluntariorum. Nota epigraphica", *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 61, Split, 1959, 156–158.
- Rendić-Miočević 1969 D. Rendić-Miočević, "Novi Dolabelin "terminacijski" natpis iz okolice Jablanca", *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 3, Zagreb, 1969, 63–74.
- Rossi 1973 R. F. Rossi, "La romanizzazione della Cisalpina", in: S. Tavano (ed.), *Aquileia e Milano* (Antichità altoadriatiche 4), Trieste, 1973, 35–55.
- Rossi 2003 R. F. Rossi, "Aquileia in età cesariana ed augustea", in: G. Cuscito (ed.), *Aquileia dalle origini alla costituzione del ducato longobardo, storia – amministrazione – società* (Antichità altoadriatiche 54), Trieste, 2003, 155–176.
- Serventi 2012 Z. Serventi, "Važnost otoka Ilovička i Sv. Petra za plovidbenu rutu duž istočne obale Jadrana u svjetlu novijih istraživanja", *Histria antiqua* 21, Pula, 2012, 401–412.
- Starac 2011 R. Starac, "Ilovik - Sićadrija (crkva sv. Andrije)", *Hrvatski arheološki godišnjak* 6, Zagreb, 2011, 432–434.
- Starešina 1978 P. Starešina, "Pomorsko-prometni položaj i važnost otoka Ilovička u prošlosti",

- Adriatica maritima Zavoda za povijesne znanosti u Zadru* 2, Zadar, 1978, 127–131.
- Suić 1969 M. Suić, "Antički Nin (Aenona) i njegovi spomenici", *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 16-17, Zadar, 1969, 61–105.
- Šašel-Kos 2002 M. Šašel-Kos, "Secular Authority as Reflected on Funerary Monuments – Some Norican and Pannonian Examples", *Histria antiqua* 8, Pula, 2002, 131–138.
- Šašel-Kos 2005 M. Šašel-Kos, *Appian and Illyricum*, Ljubljana, 2005.
- Vedaldi Iasbez 2003 V. Vedaldi Iasbez, "Aquileia dalla seconda guerra istrica all'età postsillana", in: G. Cuscito (ed.), *Aquileia dalle origini alla costituzione del ducato longobardo, storia – amministrazione – società* (Antichità altoadriatiche 54), Trieste, 2003, 119–155.
- Vrsalović 1979 D. Vrsalović, *Arheološka istraživanja u podmorju istočnog Jadrana. Prilog poznavanju trgovačkih plovni putova i privrednih prilika na Jadranu u antici*, Zagreb, 1979.
- Wilkes 1969 J. J. Wilkes, *Dalmatia*, London, 1969.
- Wilkes 1974 J. J. Wilkes, "The Boundary Stones in Roman Dalmatia", *Arheološki vestnik* 25, Ljubljana, 1974 [1976], 258–271.
- Zaccaria 1981 C. Zaccaria, "Due iscrizioni aquileisi inedite", *Aquileia nostra* 52, Aquileia, 1981, 149–165.
- Zaccaria 2003 C. Zaccaria, "Amministrazione e vita politica ad Aquileia dalle origini al III secolo d. C.", in: G. Cuscito (ed.), *Aquileia dalle origini alla costituzione del ducato longobardo, storia – amministrazione – società* (Antichità altoadriatiche 54), Trieste, 2003, 293–338.
- Zaninović 1988 M. Zaninović, "Liburnia militaris", *Opuscula archaeologica* 13, Zagreb, 1988, 43–67.

